

Lagrådsremiss

Bättre genomförande av EG:s byggplatsdirektiv

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 5 juni 2008

Sven Otto Littorin

Karin Renman
(Arbetsmarknadsdepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Lagrådsremissen innehåller förslag om ett bättre genomförande av EG:s byggplatsdirektiv 92/57/EEG, bl.a. mot bakgrund av ett av Europeiska kommissionen initierat, alltjämt pågående överträdelseärende. Förslagen innebär i huvudsak följande. Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete (byggherren) ska beakta arbetsmiljösynpunkter under varje skede av planeringen och projekteringen samt utse en lämplig byggarbetsmiljösamordnare dels för planering och projektering, dels för utförande av arbetet. Byggarbetsmiljösamordnarnas uppgifter anges i princip i lagen i enlighet med byggplatsdirektivets systematik, och av lagen framgår också att både samordnarna och byggherren har ett ansvar för att uppgifterna blir utförda. Skyldigheter rörande förhandsanmälan, arbetsmiljöplan och annan dokumentation ska dock alltjämt meddelas genom föreskrifter och en lagbestämmelse som redan finns med betydande justeras i enlighet härmed. Byggherrens arbetsmiljöansvar kan dock gå över till en självständig uppdragstagare, i princip en total- eller generalentreprenör, men endast om denne verkligen tar över uppgifter som motsvarar ansvaret. Arbetsmiljöverket kan, om det finns särskilda skäl, flytta ansvaret mellan uppdragstagaren och byggherren. Om byggnads- eller anläggningsarbete utgör gemensamt arbetsställe med annan verksamhet sker en uppdelning av arbetsmiljöansvaret mellan byggarbetsmiljösamordnaren och den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågorna i den övriga verksamheten. Dessa ansvariga ska samråda och gemensamt verka för att åstadkomma tillfredsställande skyddsförhållanden. De som bedriver verksamhet eller arbetar på ett gemensamt arbetsställe för byggnads- eller anläggningsarbete ska följa anvisningarna från en byggarbetsmiljösamordnare. Förslagen innebär nya

regler i framför allt 3 kap. arbetsmiljölagen som strukturerats om i aktuella delar. Det leder till att det också föreslås några ändringar i andra lagar som hänvisar till de reglerna i arbetsmiljölagen. Reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 2009.

Innehållsförteckning

1	Beslut	5
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160)	6
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.	15
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program	16
2.4	Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)	17
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten	18
3	Ärendet och dess beredning	19
4	Gällande rätt m.m.	19
4.1	Svensk rätt	19
4.2	Regleringen på europeisk nivå	22
4.3	Närmare om överträdelseärendet	24
5	Byggherren	25
5.1	Inledning	25
5.2	Definitionen av den som låter utföra arbetet	26
5.3	Ansvar vid planeringen och projekteringen	27
5.4	Skyldighet att utse byggarbetsmiljösamordnare	29
5.5	Ansvaret för samordningsuppgifterna	31
5.6	Förhandsanmälan, arbetsmiljöplan och annan dokumentation	33
6	Byggarbetsmiljösamordnare	36
6.1	Uppgifterna anges i arbetsmiljölagen	36
6.2	Uppgifterna vid planering och projektering	37
6.3	Uppgifter under arbetets utförande	41
7	Byggherrens ställföreträdare	44
7.1	Överlåtelse av byggherrens arbetsmiljöansvar	44
8	Byggnads- eller anläggningsarbete och andra arbetsställen	49
8.1	Samordningsansvar på andra arbetsställen än för byggnads- eller anläggningsarbete	49
8.2	Byggnads- eller anläggningsarbete på annat arbetsställe	50
9	Byggarbetsmiljösamordnares anvisningar	52
9.1	Skyldighet att följa anvisningar på gemensamt arbetsställe	52
10	Tillsyn	53
10.1	Överflyttning av skyddsansvar	53
10.2	Förelägganden och förbud	54
11	Följändringar	54

11.1	Tillämpning av de nya reglerna på vissa grupper som inte anses som arbetstagare	54
11.2	Tillämpning av de nya reglerna på personal i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.....	55
12	Ikraftträdande.....	55
13	Konsekvenser.....	56
14	Författningskommentar.....	57
14.1	Förslaget till lag om ändring i Arbetsmiljölagen (1977:1160).....	57
14.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.	62
14.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program	62
14.4	Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).....	62
14.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.....	63
Bilaga 1	Rådets direktiv 92/57/EEG av den 24 juni 1992 om minimikrav för säkerhet och hälsa på tillfälliga eller rörliga byggarbetsplatser (åttonde särdirektivet enligt artikel 16.1 i direktiv 89/391/EEG)	64
Bilaga 2	Sammanfattning av utredningsförslaget (SOU 2007:43, kap. 3).....	69
Bilaga 3	Utredningens författningsförslag	70
Bilaga 4	Förteckning över remissinstanser (SOU 2007:43).....	75
Bilaga 5	Sammanfattning (Ds 2008:24).....	76
Bilaga 6	Arbetsgruppens lagförslag	77
Bilaga 7	Förteckning över remissinstanser (Ds 2008:24)	89

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i Arbetsmiljölagen (1977:1160),
2. lag om ändring i lagen (1994:1137) om mottagande av asylsökande m.fl.,
3. lag om ändring i lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program,
4. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:435),
5. lag om ändring i lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160)

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om arbetsmiljölagen (1977:1160)² dels att 3 kap. 14 § ska upphöra att gälla, dels att nuvarande 3 kap. 7 § ska betecknas 3 kap. 6 §, dels att den nya 3 kap. 6 § samt 4 kap. 8 § och 7 kap. 6 och 7 §§ ska ha följande lydelse, dels att det i lagen ska införas åtta nya paragrafer, 3 kap. 7–7 g §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

6 §³

Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete är ansvarig för samordning av åtgärder till skydd mot ohälsa och olycksfall på gemensamt arbetsställe för verksamheten. Om fast driftsställe är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter, har den som råder över arbetsstället motsvarande ansvar. Om ett fartyg är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter är redaren ansvarig för samordning av åtgärder mot ohälsa och olycksfall. Har ett fartyg tagits in på ett varv i Sverige, vilar dock i stället ansvaret på den som svarar för varvsdriften. Ansvaret för samordning av skyddsåtgärder som föranleds av att ett fartyg är under lastning eller lossning i en svensk hamn åvilar den arbetsgivare som har

Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete ska

1. under varje skede av planeringen och projekteringen se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas när det gäller såväl byggskedet som det framtida brukandet,

2. utse en lämplig byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering av arbetet med de uppgifter som anges i 7 a §,

3. utse en lämplig byggarbetsmiljösamordnare för utförande av arbetet med de uppgifter som anges i 7 b och 7 e §§.

Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete befrias inte från ansvar för de uppgifter som byggarbetsmiljösamordnaren ska sköta, även om den som låter utföra arbetet utser någon annan än sig själv till byggarbetsmiljö-

¹ Jfr rådets direktiv 92/57/EEG av den 24 juni 1992 om minimikrav för säkerhet och hälsa på tillfälliga eller rörliga byggarbetsplatser (åttonde särdirektivet enligt artikel 16.1 i direktiv 89/391/EEG) (EGT L 245, 26.8.1992, s. 6, Celex 31992L0057).

² Lagen omtryckt 1991:677.

³ Senaste lydelse av tidigare 3 kap. 7 § 2003:365.

ansvaret för detta arbete.

Ansvar för samordningen enligt första stycket kan överlåtas till någon av dem som bedriver arbete på arbetsstället eller, i fråga om lastning och lossning av ett fartyg i svensk hamn, på hamnen eller redaren.

I fråga om annat gemensamt arbetsställe än som avses i första stycket kan de som bedriver arbete där överenskomma att en av dem skall ha ansvar för samordningen.

Den som har ansvar enligt denna paragraf skall se till att

1. arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall samordnas på det gemensamma arbetsstället,

2. arbete tidsplaneras på det sätt som behövs för att förebygga risker för ohälsa och olycksfall till följd av att olika verksamheter pågår på arbetsstället,

3. allmänna skyddsanordningar inrättas och underhålls och allmänna skyddsregler för arbetsstället utfärdas,

4. ansvaret för de speciella skyddsanordningar som kan behövas för ett visst eller vissa arbeten klargörs, och

5. personalutrymmen och sanitära anordningar inrättas på arbetsstället i behövlig omfattning.

Övriga arbetsgivare och de som arbetar på det gemensamma arbetsstället skall följa de anvisningar som den samordningsansvarige lämnar.

Samordnare enligt första stycket 2 eller 3.

7 §

Under varje skede av planeringen och projekteringen av ett byggnads- eller anläggningsarbete ska arkitekter, konstruktörer och andra som medverkar, inom ramen för sina uppdrag, se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas när det gäller såväl byggskedet som det framtida brukandet.

7 a §

Den byggarbetsmiljösamordnare som enligt 6 § första stycket 2 har utsetts för planering och projektering av ett byggnads- eller anläggningsarbete, ska samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler som under varje skede av planeringen och projekteringen ska följas i fråga om såväl byggskedet som brukandet av byggnaden eller anläggningen. Det gäller särskilt då frågor om planeringen av arbetsmoment som ska utföras samtidigt eller efter varandra avgörs och när tidsåtgången för sådana arbetsmoment beräknas. Byggarbetsmiljösamordnaren ska beakta en sådan arbetsmiljöplan och annan dokumentation som avses i 4 kap. 8 § andra stycket 1–3.

7 b §

Den byggarbetsmiljösamordnare som enligt 6 § första stycket 3 har utsetts för utförande av ett byggnads- eller anläggningsarbete, ska se till att samordna arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall på arbetsstället och utföra de uppgifter som framgår av 7 d § fjärde stycket 2–5, samt

1. samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler när tekniska eller organisatoriska frågor om planeringen av arbetsmoment som ska utföras samtidigt eller efter varandra avgörs och när tidsåtgången för sådana moment beräknas,

2. samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler för att säkerställa att den eller de som bedriver verksamhet på arbetsstället tillämpar dessa regler på ett systematiskt sätt samt följer en arbetsmiljöplan,

3. samordna åtgärder för att

kontrollera att byggnads- eller anläggningsarbetet med avseende på arbetsmiljön utförs på ett korrekt sätt,

4. vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att endast behöriga personer ges tillträde till arbetsställe och

5. organisera de uppgifter som enligt 7 f § ankommer på dem som bedriver verksamhet på ett gemensamt arbetsställe.

7 c §

Det som sägs i 6 § och i föreskrifter som har meddelats med stöd av 4 kap. 8 § om den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete ska i stället gälla en av denne anlitad uppdragstagare i den mån

1. uppdragstagaren har fått i uppdrag att självständigt ansvara för planering och projektering eller utförande av arbetet, och

2. det skriftligen har avtalats om att de uppgifter som avses i 6 § eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av 4 kap. 8 § i stället ska gälla för uppdragstagaren i de delar som motsvarar uppdraget enligt 1.

Om konsumenttjänstlagen (1985:716) ska tillämpas på uppdraget enligt första stycket 1, ska dock det som sägs i 6 § och i föreskrifter som har meddelats med stöd av 4 kap. 8 § gälla för uppdragstagaren i de delar som motsvarar uppdraget. Det gäller inte om det skriftligen har avtalats om att det som sägs i 6 § eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av 4 kap. 8 § i stället ska gälla för den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbetet.

7 d §

Om ett fast driftsställe är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter, är den som råder över arbetsstället ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor. Om ett fartyg är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter är redaren ansvarig för samordningen. Har ett fartyg tagits in på ett varv i Sverige är dock den som svarar för varvsdriften ansvarig för samordningen. Ansvaret för samordning av skyddsåtgärder som föranleds av att ett fartyg är under lastning eller lossning i en svensk hamn åvilar den arbetsgivare som har ansvaret för detta arbete.

Ansvaret för samordningen enligt första stycket kan överlåtas till någon som bedriver verksamhet på arbetsstället eller, i fråga om lastning eller lossning av ett fartyg i svensk hamn, på hamnen eller redaren.

I fråga om annat gemensamt arbetsställe än som avses i första stycket kan de som bedriver verksamhet där komma överens om att en av dem ska vara ansvarig för samordningen. Det gäller inte för arbetsställen för byggnads- eller anläggningsarbete.

Den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor enligt denna paragraf ska se till att

1. arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall samordnas på det gemensamma arbetsstället,

2. arbete tidsplaneras på det sätt som behövs för att förebygga risker för ohälsa och olycksfall till följd av att olika verksamheter pågår på arbetsstället,

3. allmänna skyddsanordningar inrättas och underhålls och allmänna skyddsregler för arbets-

stället utfärdas,

4. ansvaret för de speciella skyddsanordningar som kan behövas för ett visst eller vissa arbeten klargörs, och

5. personalutrymmen och sanitära anordningar inrättas på arbetsstället i behövlig omfattning.

7 e §

Om byggnads- eller anläggningsarbete utgör gemensamt arbetsställe med annan verksamhet som avses i 7 d §, tillämpas 6–7 c §§ i fråga om byggnads- eller anläggningsarbetet och 7 d § i fråga om den övriga verksamheten.

Den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor enligt 7 d § ska i syfte att åstadkomma tillfredsställande skyddsförhållanden se till att samråd kommer till stånd med den som har utsetts till byggarbetsmiljösamordnare enligt 6 §.

7 f §

De som samtidigt, eller i tidsmässig anslutning till varandra, bedriver verksamhet på ett gemensamt arbetsställe, ska samråda och gemensamt verka för att åstadkomma tillfredsställande skyddsförhållanden.

Var och en av dem ska se till att den egna verksamheten och anordningarna på det gemensamma arbetsstället inte medför att någon som arbetar där utsätts för risk för ohälsa eller olycksfall.

De som bedriver verksamhet eller arbetar på det gemensamma arbetsstället ska följa anvisningar från en byggarbetsmiljösamordnare i fråga om byggnads- eller anläggningsarbete och från den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor i övriga fall.

7 g §

Den som tillverkar monteringsfärdiga byggnader eller anläggningar ska se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas vid projekteringen när det gäller såväl byggskedet som det framtida brukandet samt se till att olika delar av projekteringen samordnas.

4 kap.

8 §⁴

Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, Arbetsmiljöverket kan meddela föreskrifter om skyldighet att göra anmälan eller lämna uppgifter till en tillsynsmyndighet eller att förvara handlingar som har betydelse från skyddssynpunkt.

I samma ordning får meddelas föreskrifter om skyldighet att upprätta handlingar som har betydelse från skyddssynpunkt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om

1. att den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete ska se till att det lämnas en förhandsanmälan till tillsynsmyndigheten och

2. skyldighet att i övrigt göra anmälan eller lämna uppgifter till tillsynsmyndigheten eller att förvara handlingar som har betydelse från skyddssynpunkt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får vidare meddela föreskrifter om

1. att den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete ska se till att

a) det upprättas en arbetsmiljöplan,

b) det utarbetas en till projektets art avpassad dokumentation som ska beaktas vid efterföljande arbeten och

c) arbetsmiljöplanen och dokumentationen anpassas med hänsyn till hur arbetet fortskrider och de eventuella förändringar som ägt rum,

2. att en byggarbetsmiljösamordnare enligt 3 kap. 7 a § ska upprätta eller låta upprätta en arbetsmiljöplan och utarbeta en sådan dokumentation som avses i

⁴ Senaste lydelse 2000:764.

1,

3. att en byggarbetsmiljösamordnare enligt 3 kap. 7 b § ska se till att det genomförs nödvändiga anpassningar av en arbetsmiljöplan och sådan dokumentation som avses i 1 och

4. skyldighet att i övrigt upprätta handlingar som har betydelse från skyddssynpunkt.

7 kap.

6 §⁵

Om det på ett gemensamt arbetsställe inte finns någon som har samordningsansvar enligt 3 kap. 7 §, kan Arbetsmiljöverket bestämma vem som skall ha ett sådant ansvar. När det finns särskilda skäl kan Arbetsmiljöverket bestämma att någon annan än den som har ansvaret enligt nämnda paragraf skall vara samordningsansvarig.

Vid tillämpning av första stycket skall samordningsansvaret läggas på den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete på det gemensamma arbetsstället eller på någon av dem som driver verksamhet där.

Om det på ett gemensamt arbetsställe som avses i 3 kap. 7 d § tredje stycket inte finns någon som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor, får Arbetsmiljöverket besluta att någon av dem som bedriver verksamhet där ska ha sådant ansvar.

När det finns särskilda skäl får Arbetsmiljöverket besluta att ansvaret för samordningen av arbetsmiljöfrågor i fall som avses i 3 kap. 7 d § första–tredje styckena ska flyttas över till någon av dem som bedriver verksamhet på det gemensamma arbetsstället.

I fråga om ansvaret för arbetsmiljöfrågor vid byggnads- eller anläggningsarbete enligt 3 kap. 6 § får Arbetsmiljöverket om det finns särskilda skäl i beslut flytta över detta ansvar

1. från en uppdragstagare till den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbetet i fall som avses i 3 kap. 7 c §, eller

2. från den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbetet till en uppdragstagare i den mån det finns ett sådant uppdrag som avses i 3 kap. 7 c § första stycket 1.

⁵ Senaste lydelse 2000:764.

7 §⁶

Arbetsmiljöverket får gentemot den som har skyddsansvar enligt 3 kap. 2–12 och 14 §§, 5 kap. 3 § första stycket eller 6 § i detta kapitel meddela de förelägganden eller förbud som behövs

1. för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas, och

2. för att artikel 35 i förordning (EG) nr 1907/2006 ska följas.

I beslut om föreläggande eller förbud kan Arbetsmiljöverket sätta ut vite.

Om någon inte vidtar en åtgärd som åligger honom enligt ett föreläggande, får Arbetsmiljöverket förordna om rättelse på hans bekostnad.

Om ett föreläggande har meddelats beträffande någon åtgärd till vilken det krävs bygglov, rivningslov eller marklov enligt plan- och bygglagen (1987:10) men sådant lov inte beviljas, upphör föreläggandet att gälla såvitt avser åtgärden.

Arbetsmiljöverket får gentemot den som har skyddsansvar enligt 3 kap. 2–12 §§, 5 kap. 3 § första stycket eller 6 § i detta kapitel meddela de förelägganden eller förbud som behövs

1. för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas, och

2. för att artikel 35 i förordning (EG) nr 1907/2006 ska följas.

Om någon inte följer ett föreläggande, får Arbetsmiljöverket besluta att rättelse ska ske på dennes bekostnad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

⁶ Senaste lydelse 2008:261.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Utlänningar som deltar i verksamhet som avses i 4 § *skall* inte anses som arbetstagare.

De *skall* dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1–9 §§, 3 kap. 1–4 och 7–13 §§, 4 kap. 1–4 och 8–10 §§, 5 kap. 1–3 §§ samt 7–9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160).

Därvid *skall* vad i arbetsmiljölagen sägs om arbetsgivare gälla den som svarar för den verksamhet i vilken utlänningen deltar.

Utlänningar som deltar i verksamhet som avses i 4 § *ska* inte anses som arbetstagare.

De *ska* dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1–9 §§, 3 kap. 1–4 och 6–13 §§, 4 kap. 1–4 och 8–10 §§, 5 kap. 1–3 §§ samt 7–9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160).

Därvid *ska* vad i arbetsmiljölagen sägs om arbetsgivare gälla den som svarar för den verksamhet i vilken utlänningen deltar.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som tar del av ett arbetsmarknadspolitiskt program *skall* inte anses som arbetstagare om inte programmet gäller en anställning med anställningsstöd eller lönebidrag, skyddat arbete, trygghetsanställning, reguljärt arbete inom ramen för jobb- och utvecklingsgarantin, jobbgarantin för ungdomar eller en anställning med särskilt stöd för introduktion och uppföljning (SIUS).

När ett program bedrivs på en arbetsplats *skall* den som tar del av programmet dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av följande regler i arbetsmiljölagen (1977:1160):

- 2 kap. 1–9 §§ om arbetsmiljöns beskaffenhet,
- 3 kap. 1–4 och 7–14 §§ om allmänna skyldigheter,
- 4 kap. 1–4 och 8–10 §§ om bemyndiganden,
- 5 kap. 1 och 3 §§ om minderåriga,
- 7 kap. om tillsyn,
- 8 kap. om påföljder, och
- 9 kap. om överklagande.

Vad som i arbetsmiljölagen sägs om arbetsgivare *skall* gälla den som har upplåtit en arbetsplats för programverksamhet.

Föreslagen lydelse

7 §¹

Den som tar del av ett arbetsmarknadspolitiskt program *ska* inte anses som arbetstagare om inte programmet gäller en anställning med anställningsstöd eller lönebidrag, skyddat arbete, trygghetsanställning, reguljärt arbete inom ramen för jobb- och utvecklingsgarantin, jobbgarantin för ungdomar eller en anställning med särskilt stöd för introduktion och uppföljning (SIUS).

När ett program bedrivs på en arbetsplats *ska* den som tar del av programmet dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av följande regler i arbetsmiljölagen (1977:1160):

- 2 kap. 1–9 §§ om arbetsmiljöns beskaffenhet,
- 3 kap. 1–4 och 6–13 §§ om allmänna skyldigheter,
- 4 kap. 1–4 och 8–10 §§ om bemyndiganden,
- 5 kap. 1 och 3 §§ om minderåriga,
- 7 kap. om tillsyn,
- 8 kap. om påföljder, och
- 9 kap. om överklagande.

Det som i arbetsmiljölagen sägs om arbetsgivare *ska* gälla den som har upplåtit en arbetsplats för programverksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

¹ Senaste lydelse 2007:809.

2.4 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

6 §

Den som deltar i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet enligt 4 § *skall därvid* inte anses som arbetstagare. I den utsträckning den enskilde utför uppgifter som stämmer överens med eller till sin art liknar sådant som vanligen utförs vid förvärvsarbete, *skall* han eller hon dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1–9 §§, 3 kap. 1–4 §§ och 7–14 §§, 4 kap. 1–4 §§ och 8–10 §§ samt 7–9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160) och av lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

Den som deltar i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet enligt 4 § *ska i det sammanhanget* inte anses som arbetstagare. I den utsträckning den enskilde utför uppgifter som stämmer överens med eller till sin art liknar sådant som vanligen utförs vid förvärvsarbete, *ska* han eller hon dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1–9 §§, 3 kap. 1–4 och 6–13 §§, 4 kap. 1–4 och 8–10 §§ samt 7–9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160) och av lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

För dem som tjänstgör i utlandsstyrkan *skall* följande bestämmelser i arbetsmiljölagen (1977:1160) gälla även utomlands, om inte tjänstgöringsförhållandena hindrar detta:

- 2 kap. 1–8 §§,
- 3 kap. 1–4, 6 och 12 §§,
- 6 kap. 1–6 §§, 6 a § första stycket första och andra meningarna och andra stycket samt 8 och 9 §§.

Föreslagen lydelse

2 §¹

För dem som tjänstgör i utlandsstyrkan *ska* följande bestämmelser i arbetsmiljölagen (1977:1160) gälla även utomlands, om inte tjänstgöringsförhållandena hindrar detta:

- 2 kap. 1–8 §§,
- 3 kap. 1–4 §§, 7 f § första och andra styckena samt 12 §,
- 6 kap. 1–6 §§, 6 a § första stycket första och andra meningarna och andra stycket samt 8 och 9 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

¹ Senaste lydelse 2003:170.

3 Ärendet och dess beredning

Dåvarande regeringen beslutade år 2004 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag bl.a. att se över de svenska arbetsmiljöreglerna om samordningsansvar vid ombyggnad på befintliga arbetsställen. Utredningen antog namnet Utredningen om arbetsmiljölagen.

Därefter, i en formell underrättelse den 4 april 2006, framförde Europeiska kommissionen kritik mot vissa delar av det svenska genomförandet av byggplatsdirektivet 92/57/EEG¹.

Regeringen beslutade i november 2006 om tilläggsdirektiv till den ovan nämnda utredningen av innebörd att uppdraget skulle omfatta överväganden rörande genomförandet av byggplatsdirektivet i svensk rätt.

Byggplatsdirektivet i svensk lydelse (utan bilagor) finns i *bilaga 1*.

Utredningen redovisade sina förslag och överväganden i nu aktuella delar i juni 2007 (SOU 2007:43). En sammanfattning finns i *bilaga 2*. Utredningens lagförslag finns i *bilaga 3*. Slutbetänkandet remissbehandlades under hösten 2007. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 4*. En remissammanställning finns i Arbetsmarknadsdepartementet (A/2007/4930/ARM).

Mot bakgrund bl.a. av de synpunkter som framkom från remissinstanserna omarbetades lagförslagen av en arbetsgrupp inom Arbetsmarknadsdepartementet (Ds 2008:24). En sammanfattning finns i *bilaga 5*. Arbetsgruppens lagförslag finns i *bilaga 6*. Promemorian remissbehandlades under våren 2008. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 7*. En remissammanställning finns tillgänglig i Arbetsmarknadsdepartementet (A/2008/937/ARM).

4 Gällande rätt m.m.

4.1 Svensk rätt

I den svenska arbetsmiljölagstiftningen är arbetsgivarens skyddsansvar i förhållande till de anställda av grundläggande betydelse. Arbetsmiljölagen innehåller härtill även regler om skyddsansvar för andra aktörer, bl.a. regler som syftar till övergripande planering och samordning av arbetsmiljön vid ett byggprojekt som kan omfatta flera företag. Även för andra verksamheter än byggnads- eller anläggningsarbete finns regler om samordning på arbetsplatser där flera arbetsgivare eller andra företag är verksamma.

I 3 kap. 6 § arbetsmiljölagen finns en allmänt hållen bestämmelse om skyldighet för två eller flera som samtidigt bedriver verksamhet på ett

¹ Rådets direktiv 92/57/EEG av den 24 juni 1992 om minimikrav för säkerhet och hälsa på tillfälliga eller rörliga byggarbetsplatser (EGT L 245, 26.8.1992, s. 6, Celex 31992L0057).

gemensamt arbetsställe att samverka när det gäller arbetsmiljön och att inte utsätta varandras personal för risker. Bestämmelsen går i huvudsak tillbaka på ändringar i dåvarande arbetarskyddslagen som trädde i kraft den 1 januari 1974.

Regler om ett särskilt ansvar för att hålla i samordningen på ett gemensamt arbetsställe finns i 3 kap. 7 §. Samordningen på byggarbetsställen respektive andra gemensamma arbetsställen regleras här på olika sätt.

Den som låter utföra ett byggnads- eller anläggningsarbete, dvs. byggherren, har primärt ansvar för samordningen då arbete utförs på byggsplatsen, men kan genom avtal överlåta ansvaret till någon av de arbetsgivare eller andra företag som bedriver verksamhet där. Något särskilt kvalifikationskrav, utöver att ha verksamhet på platsen, uppställs inte i lagen för att någon ska kunna ta över samordningsansvaret. En möjlighet till korrigerigering i efterhand finns genom att Arbetsmiljöverket enligt 7 kap. 6 § kan flytta samordningsansvaret om det finns särskilda skäl, t.ex. att den ansvarige inte har resurser att fullgöra sina skyldigheter. Även dessa regler går tillbaka på 1974 års lagändringar.

För fasta driftställen, dvs. en fabrik, ett kontor etc., läggs det primära samordningsansvaret på den som råder över driftstället. Det kan här t.ex. handla om samordning med entreprenörer som utför städning, servicearbeten eller transporter. Även i dessa fall kan ansvaret överlåtas på motsvarande sätt som ifråga om byggarbetsställen. Dessa regler fanns med då arbetsmiljölagen trädde i kraft den 1 juli 1978.

När det gäller fartyg ligger det primära samordningsansvaret för fartyg i drift på redaren, för fartyg på varv på varvet och för fartyg under lastning eller lossning på den som svarar för detta arbete (stuveriföretaget). Överlåtelse av ansvaret kan, på samma sätt som beskrivits ovan, ske till någon som bedriver arbete på fartyget eller, för fartyg under lastning eller lossning, till hamnen eller redaren.

I fråga om andra gemensamma arbetsställen än dem som berörts ovan, t.ex. skogsavverkning, kan de som bedriver arbete på arbetsstället komma överens om att en av dem ska vara samordningsansvarig.

I 3 kap. 7 § finns en kortfattad beskrivning av den samordningsansvariges uppgifter. Det finns vidare en bestämmelse om att de som bedriver verksamhet och arbetar på det gemensamma arbetsstället ska följa anvisningar från den samordningsansvarige.

I fråga om byggnads- och anläggningsarbete infördes 1991 regler om arbetsmiljöansvar vid projekteringen. Dessa regler hade sin bakgrund bl.a. i det då pågående arbetet med EG:s byggplatsdirektiv. Reglerna, som finns i 3 kap. 14 §, innebär att byggherren har en skyldighet att se till att hänsyn till arbetsmiljön tas vid projekteringen. Detta gäller arbetsmiljön både under byggprocessen och vid senare användning av byggnaden eller anläggningen. Ansvaret kan inte överlåtas. Ett motsvarande ansvar finns för tillverkare av monteringsfärdiga hus m.m.

Det finns även ett ansvar för arkitekter m.fl. som medverkar vid projekteringen att inom ramen för sina respektive uppdrag ta hänsyn till arbetsmiljön.

I förarbetena (prop. 1990/91:140 s. 97) definieras projektering som att med ritningar, beräkningar och beskrivningar bestämma hur byggnaden eller anläggningen ska utformas.

De ovannämnda lagreglerna kompletteras av bestämmelser i arbetsmiljöförordningen (1977:1166). Det gäller tillämpningen av reglerna på utländska fartyg inom Sveriges sjöterritorium och skyldighet att på gemensamt arbetsställe sätta upp anslag om vem som är ansvarig för samordningen. Framför allt kompletteras reglerna av föreskrifter från Arbetsmiljöverket (tidigare Arbetarskyddsstyrelsen), vilka meddelats med stöd av bemyndiganden i arbetsmiljölagen. I första hand bör nämnas föreskrifterna om bygnads- och anläggningsarbete (AFS 1999:3). De utgör en omarbetning av tidigare föreskrifter från 1994 som bl.a. avsåg att genomföra delar av det ovan nämnda byggplatsdirektivet. I föreskrifterna finns bl.a. regler om den närmare innebörden av projekteringsansvaret enligt 3 kap. 14 §, liksom av samordningsansvaret vid byggnadsarbete. Det finns även särskilda bestämmelser om skyldighet för byggherren att vid större eller mer komplicerade byggen se till att en arbetsmiljöplan upprättas och att en förhandsanmälan görs till Arbetsmiljöverket, liksom regler om en särskild dokumentation med information om arbetsmiljöfrågor som ska vara upprättad senast när arbetena avslutats. Detta ansvar för byggherren kan inte överlåtas till någon annan. Även i verkets föreskrifter om belastningsergonomi (AFS 1998:1) finns kompletterande regler rörande projekteringsansvaret och samordningsansvaret. Regler som tar sikte på olika risker och arbetsmiljöförhållanden på en byggarbetsplats finns i första hand i de nyssnämnda föreskrifterna om bygnads- och anläggningsarbete, men även i andra föreskrifter från Arbetsmiljöverket. Här kan nämnas Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbetsplatsens utformning (AFS 2000:42), som bl.a. innehåller allmänna regler om buller och belysning. En rad andra föreskrifter från Arbetsmiljöverket kan bli aktuella, t.ex. om asbest (AFS 2006:01), maskiner och vissa andra tekniska anordningar (AFS 1994:48), skydd mot skada genom fall (AFS 1981:14), skydd mot skada genom ras (AFS 1981:15) samt ställningar (AFS 1990:12).

När det gäller sanktioner vid överträdelse av bestämmelserna om arbetsmiljön är huvudregeln att direkt straffsanktion saknas, men att kraven kan genomdrivas med hjälp av förelägganden eller förbud som meddelas med stöd av 7 kap. 7 § arbetsmiljölagen. Sådant föreläggande eller förbud kan förenas med vite. För det fall vite inte är utsatt finns regler om straffsanktion för brott mot föreläggandet eller förbudet i arbetsmiljölagen. Vissa arbetsmiljöregler är dock direkt straffsanktionerade. Detta gäller innehållet i föreskrifterna om bygnads- och anläggningsarbete i fråga om arbetsmiljöplan, dokumentation och förhandsanmälan. Dessa bestämmelser grundar sig på ett särskilt bemyndigande i 4 kap. 8 § arbetsmiljölagen och brott mot föreskrifterna kan enligt 8 kap. 2 § i lagen medföra böter. I sammanhanget bör också nämnas den indirekta sanktion som finns genom bestämmelserna om arbetsmiljöbrott i 3 kap. 10 § brottsbalken. Här anges att domstolen ska döma för arbetsmiljöbrott om något av brotten vållande till annans död, vållande till kroppsskada eller sjukdom eller framkallande av fara för annan har begåtts genom ett uppsåtligt eller oaktsamt åsidosättande av skyldigheter enligt arbetsmiljölagen, vari även innefattas föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Avslutningsvis ska kort nämnas att vissa av reglerna som beskrivits ovan tillämpas på vissa grupper av arbetskraft som inte är arbetstagare i formell mening enligt föreskrifter i särskilda författningar.

Till viss del tillämpas reglerna också på tjänstgöring utomlands i den s.k. utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.

4.2 Regleringen på europeisk nivå

EG:s direktiv om åtgärder för att främja förbättringar av arbetstagarnas säkerhet och hälsa i arbetet ("ramdirektivet" 89/391/EEG) innehåller grundläggande minimiregler om skyldigheter som gäller arbetsmiljön, i första hand för arbetsgivare. Sådana regler hindrar inte nationella regler som är gynnsammare för arbetsmiljön. Artikel 6 behandlar allmänna skyldigheter för arbetsgivaren. Punkt 4 i den artikeln handlar om skyldigheter när flera företag samtidigt bedriver verksamhet på ett arbetsställe. Det sägs här att arbetsgivare ska samverka när det gäller arbetsmiljön, samordna sina åtgärder och underrätta varandra om risker. I artikel 13 talas om arbetstagarnas skyldighet att så långt möjligt sörja för sin egen och andras säkerhet och hälsa. I artikel 4 slås fast bland annat att medlemsstaterna ska se till att det finns en ändamålsenlig kontroll och tillsyn.

Enligt artikel 16 i ramedirektivet samt en bilaga till direktivet ska särdirektiv antas av rådet, bl.a. i fråga om tillfälliga eller rörliga arbetsplatser. Ramedirektivet ska fullt ut tillämpas på områden som omfattas av särdirektiv, utan att det hindrar strängare eller mer specifika bestämmelser i särdirektiven. Mot den bakgrunden och med stöd av artikel 118 a i det dåvarande fördraget (artiklarna 117–120 i det fördraget är ersatta av artiklarna 136–143 i det nuvarande fördraget) antog rådet 1992 byggplatsdirektivet 92/57/EEG som innehåller ett antal minimikrav för säkerhet och hälsa på tillfälliga eller rörliga byggarbetsplatser.

Byggplatsdirektivet börjar med regler om tillämpningsområde (artikel 1) och definitioner (artikel 2). Vad som är en byggarbetsplats definieras i artikel 2 a genom hänvisning till en ej uttömmande förteckning över olika slags arbeten, som finns i bilaga 1 till direktivet. Härigenom preciseras även direktivets tillämpningsområde.

Direktivet fastställer skyldigheter för byggherren, dvs. den för vars räkning ett byggnadsprojekt utförs. Byggherrens åligganden kan alternativt uppfyllas av en ställföreträdare, varmed avses varje fysisk eller juridisk person som för byggherrens räkning ansvarar för utformningen eller genomförandet eller övervakningen av genomförandet av ett projekt.

De skyldigheter som fastställs hänför sig antingen till vad som kallas projekterings- och planeringsstadiet eller det som benämns genomförandeskedet. Under projekterings- och planeringsstadiet ska byggherren/ställföreträdaren enligt artikel 3.2 se till att en arbetsmiljöplan upprättas. En medlemsstat kan göra undantag för byggarbetsställen som är under viss storlek och varaktighet och där det inte utförs vissa farliga arbeten. Planen ska bl.a. innehålla regler för byggplatsen och särskilda åtgärder vid farliga arbeten. För arbeten över viss storlek och varaktighet ska enligt artikel 3.3 förhandsanmälan göras till behöriga myndigheter. Direktivet slår i artikel 4 fast ett ansvar för byggherren/ställföreträdaren

att under projekterings- och planeringsstadiet iakttas allmänna principer för arbetsmiljön, som följer av ramdirektivet. Särskilt pekas på planeringen av arbetsmoment som ska utföras samtidigt eller efter varandra och på beräkningen av tidsåtgången för sådana arbetsmoment.

Byggherren/ställföreträdaren ska, enligt artikel 3.1, för projekterings- och planeringsstadiet respektive för genomförandet av projektet utse en eller flera s.k. samordnare för arbetsmiljöfrågor för varje arbetsplats där mer än en entreprenör är verksam. Enligt definitionerna i artikel 2 e och 2 f ska med dessa samordnare förstås varje fysisk eller juridisk person som av byggherren eller dennes ställföreträdare anförtrots de i direktivet angivna uppgifterna. Att vara samordnare innebär något annat än att vara ställföreträdare. Av artikel 7.1 framgår att utseendet av samordnare inte befriar byggherren/ställföreträdaren från ansvar för de uppgifter som ligger på samordnaren. Något hinder finns emellertid inte mot att byggherren/ställföreträdaren, t.ex. vid ett mindre bygge, själv fullgör samordnarens uppgifter.

Samordnarnas uppgifter definieras i artikel 5 (projekterings- och planeringsstadiet), respektive artikel 6 (genomförandeskedet). Genom att byggherren/ställföreträdaren alltid har ett ansvar för samordnarens uppgifter, så ger beskrivningen av vad samordnaren ska göra under respektive skede, samtidigt en redogörelse för det ansvar som vilar på byggherren/ställföreträdaren, utöver vad som följer av artikel 3 och 4.

En samordnare under projekterings- och planeringsstadiet ska enligt artikel 5 samordna genomförandet av byggherrens/ställföreträdarens skyldigheter enligt artikel 4, samt utarbeta en särskild dokumentation som är anpassad till projektets art och som innehåller relevant information som ska beaktas vid de efterföljande arbetena. Vidare har en sådan samordnare enligt artikel 5 b till särskild uppgift att upprätta, eller låta upprätta, arbetsmiljöplanen.

En samordnare under genomförandeskedet ska bl.a. samordna tillämpningen av allmänna arbetsmiljöprinciper och av gällande regler. Det pekas i artikel 6 b första och andra strecksatsen på syftet att säkerställa att arbetsgivare och egenföretagare systematiskt tillämpar de principer som följer av ramdirektivet, särskilt i fråga om vissa i artikel 8 uppräknade åtgärder, samt att de följer arbetsmiljöplanen. Samordnaren ska vidare genomföra anpassningar av arbetsmiljöplanen och dokumentationen samt organisera samarbetet mellan arbetsgivarna. I artikel 6 e anges att ytterligare en särskild uppgift är att samordna åtgärder för att kontrollera att arbetena genomförs på ett korrekt sätt.

Därutöver föreskriver direktivet skyldigheter för andra aktörer än byggherren/ställföreträdaren och samordnaren såsom arbetsgivare, egenföretagare och arbetstagare. När det gäller arbetsgivare slås i artikel 7.2 fast att tillämpningen av de bestämmelser som preciserar uppgifterna för samordnarna och byggherren/ställföreträdaren inte inskränker arbetsgivaransvaret som föreskrivs i ramdirektivet. I artikel 9 a sägs att arbetsgivare särskilt vid tillämpningen av de allmänna principerna enligt ramdirektivet ska vidta åtgärder som överensstämmer med de utförliga minimikrav i fråga om arbetsmiljön på byggarbetsplatser som anges i bilaga 4 till direktivet. Vidare ska en arbetsgivare enligt artikel 9 b ta hänsyn till arbetsmiljösamordnarnas anvisningar.

4.3 Närmare om överträdelseärendet

Kommissionen har i en formell underrättelse den 4 april 2006 gjort gällande att Sverige inte har uppfyllt sina skyldigheter enligt artikel 1.1 jämförd med artikel 2 a och bilaga 1 samt artiklarna 2 e, 2 f, 3.1, 5 b, 6 b, 6 e, 7.1, 7.2, 8, 9 a och 9 b i byggplatsdirektivet. Sverige har svarat på den formella underrättelsen genom skrivelse den 7 juni 2006, och har därefter fört en dialog med kommissionen.

Den förteckning i bilaga 1 till direktivet, som ger vägledning om vad som är byggnadsarbete och därmed också preciserar direktivets tillämpningsområde enligt artikel 1.1 jämförd med 2 a, är i Sverige genomförd genom allmänna råd från Arbetsmiljöverket. Enligt kommissionen bör den genomföras genom bindande regler. Sverige har svarat att bilagan kommer att genomföras genom bindande föreskrifter. Föreskrifter med detta innehåll har den 13 december 2007 beslutats av Arbetsmiljöverket.

Kommissionen har i anslutning till artikel 2 e och f samt artikel 3.1 kritiserat Sverige för att det saknas nationella regler om att byggherren eller hans ställföreträdare ska utse en eller flera arbetsmiljösamordnare samt för att Sverige inte har reglerat relationen mellan byggherre och ställföreträdare. Sverige har svarat att det kommer att göras ändringar i arbetsmiljölagen som dels klargör att byggherrens uppgifter kan fullgöras av en ställföreträdare, dels ger byggherren/ställföreträdaren en skyldighet att utse arbetsmiljösamordnare i enlighet med direktivet. I svaret sägs även att byggherrens/ställföreträdarens respektive samordnarnas uppgifter kommer att preciseras i enlighet med direktivet.

Kommissionen påpekar vidare att artikel 5 b, 6 b och 6 e inte är genomförda, eftersom samordnarnas uppgifter inte är preciserade i svenska regler. Som ovan nämnts klargörs i det svenska svaret att samordnarnas uppgifter ska preciseras i svenska regler.

Enligt artikel 7.1 har byggherren/ställföreträdaren alltid kvar sitt ansvar, även då någon annan utsetts till arbetsmiljösamordnare. Kommissionen påtalar att denna regel inte är genomförd i svensk rätt eftersom samordningsansvaret enligt 3 kap. 7 § arbetsmiljölagen med befriande verkan kan överlåtas till en samordningsansvarig. I svaret sägs att bestämmelser i arbetsmiljölagen om ansvar för byggherrar och samordnare (se ovan) kommer att utformas på ett sådant sätt att utseende av samordnare inte befriar byggherren från ansvar.

I artikel 7.2 sägs att byggplatsdirektivets regler om ansvar för byggherre/ställföreträdare och samordnare inte inskränker arbetsgivarnas allmänna ansvar enligt ramdirektivet. Kommissionen påpekar att det för svensk del saknas ett uttryckligt stadgande som genomför denna bestämmelse. Sverige har sammanfattningsvis svarat följande. Innebörden av svensk rätt är att bestämmelser i arbetsmiljölagen om ansvar för byggherre och samordningsansvarig inte på något sätt inskränker arbetsgivarens ansvar eller möjligheten att ställa krav på arbetsgivaren. När nya regler, i enlighet med vad som sagts ovan, införs om ansvar för byggherre och samordnare, behövs inte heller någon särskild bestämmelse om att detta inte inskränker arbetsgivarens ansvar. Arbetsmiljölagen innehåller regler om ansvar för ett flertal ansvarssubjekt utöver de nu nämnda. Principen att ansvar för ett ansvarssubjekt inte upphäver vad som stadgas om ansvar för ett annat ansvarssubjekt, gäller generellt såväl

i arbetsmiljölagen som i annan svensk lagstiftning. Eftersom denna princip gäller generellt är artikel 7.2 genomförd, utan att det finns någon uttrycklig bestämmelse som motsvarar denna artikel.

Enligt artikel 8 ska, då byggnads- eller anläggningsarbete pågår, de principer tillämpas som fastställs i artikel 6 i ramdirektivet, särskilt i fråga om en rad särskilt angivna åtgärder. Artikel 6 i ramdirektivet behandlar arbetsgivarens allmänna skyldigheter i fråga om arbetsmiljön. Kommissionen anser att artikel 8 inte har genomförts eftersom det i svensk lagstiftning saknas en regel som uttrycker formell koppling mellan de regler som handlar om arbetsgivarens allmänna arbetsgivaransvar och de regler som specifikt gäller byggnads- och anläggningsarbete. Sverige har i sitt svar förklarat att de bestämmelser i arbetsmiljölagen som genomför artikel 6 i ramdirektivet gäller generellt på arbetsmiljöområdet. De bestämmelser som genomför artikel 8 i byggplatsdirektivet finns i arbetsmiljölagen eller är utfärdade med stöd av arbetsmiljölagen. Detta innebär att de principer som fastställts i artikel 6 i ramdirektivet gäller i samtliga de fall som anges i artikel 8 samt dessutom i alla andra fall, då det handlar om arbetsmiljöförhållanden. Enligt regeringens uppfattning är därför artikel 8 fullt ut genomförd i svensk rätt.

I artikel 9 a sägs att de åtgärder som följer av bilaga 4 till direktivet ska vidtas särskilt vid tillämpningen av artikel 8. Bilaga 4 innehåller krav av mer detaljerad karaktär, angående arbetsmiljön vid byggnads- eller anläggningsarbete. Dessa krav har i Sverige i sak genomförts i Arbetsmiljöverkets föreskrifter om byggnads- och anläggningsarbete. Kommissionen har påpekat att det i svensk lagstiftning saknas en formell koppling mellan artikel 8 och bilaga 4. Sverige har svarat att de bestämmelser som införlivar bilaga 4 i svensk rätt alltid gäller i fråga om arbetsmiljön på byggarbetsplatser. Enligt regeringens uppfattning är därför artikel 9 a fullt ut genomförd i svensk rätt.

I artikel 9 b sägs att arbetsgivarna har en skyldighet att ta hänsyn till arbetsmiljösamordnarnas anvisningar. I den formella underrättelsen sägs beträffande denna artikel att det i svensk lag saknas ett krav om att arbetsgivaren ska informeras. I det svenska svaret sägs att något särskilt krav om information till arbetsgivaren inte finns i artikeln. Vidare sägs att Sverige kommer att utforma reglerna i arbetsmiljölagen så att en skyldighet att ta hänsyn till arbetsmiljösamordnarnas anvisningar gäller såväl under projekterings- och planeringsstadiet, som under genomförandeskedet.

5 Byggherren

5.1 Inledning

Utredningen har föreslagit att arbetsmiljölagen ändras för att bättre genomföra byggplatsdirektivet rörande uppgifter och ansvar för den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete.

Regeringen föreslår delvis andra lösningar bl.a. från utgångspunkten att de samordnare som omtalas i direktivet bör ha skyddsansvar för sina uppgifter och att detta ansvar bör framgå av lagen.

5.2 Definitionen av den som låter utföra arbetet

Regeringens bedömning: För att återge direktivets begrepp ”byggherre” används samma formulering som hittills använts i arbetsmiljölagen, nämligen ”Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete”.

Utredningens förslag: ”Med byggherren avses i denna lag den för vars räkning ett byggnads- eller anläggningsarbete utförs.”

Remissinstanserna (SOU 2007:43): *Boverket* anför att definitionen bör utformas på samma sätt som i plan- och bygglagen, dvs. sålunda att med byggherre avses den som för egen räkning utför eller låter utföra byggnads-, rivnings- eller markarbeten. *Byggherrarna* och *HSB Produktion AB (HSB)* anser att den av utredaren valda definitionen är mycket snarlik den som finns i plan- och bygglagen och att eventuella betydelse-skillnader bör klargöras.

Arbetsgruppens förslag: ”Den som låter utföra ett byggnads- eller anläggningsarbete (byggherren)”

Remissinstanserna (Ds 2008:24): *Boverket*, *Byggherrarna* och *HSB* upprepar den tidigare kritiken mot användning av ordet byggherre i arbetsmiljölagen med en innebörd som inte helt överensstämmer med begreppets innebörd enligt plan- och bygglagen. *Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO)* anför liknande synpunkter.

Skälen för regeringens bedömning: Kommissionen har i och för sig inte haft något att invända rörande hur begreppet byggherre definieras i arbetsmiljölagen, men utredningen har av andra skäl föreslagit ändringar på denna punkt: Utredningen inför ett begrepp byggherre, som definieras i anslutning till artikel 2 b i direktivet, dvs. att med byggherren avses den för vars räkning arbetet utförs.

Regeringen anser lika med arbetsgruppen att begreppet byggherre ska omfatta den som låter utföra arbete med hjälp av annan, t.ex. entreprenörer eller egna anställda. Begreppet kan också gälla t.ex. ett handelsbolag som låter utföra arbetet med hjälp av de egna bolagsmännen. Regeringen anser också att definitionen inte ska omfatta fall där en person bygger helt själv för egen räkning, t.ex. en privatperson som utför byggnadsarbete helt på egen hand. Detta skulle strida mot arbetsmiljölagens systematik och syfte. Utredningen torde inte heller ha avsett något annat.

Regeringen anser inte att det av utredningen föreslagna uttrycket på något klarare sätt uttrycker det avsedda tillämpningsområdet än den formulering som nu används i arbetsmiljölagen. Regeringen föreslår, lika med arbetsgruppen, att den formulering som används i lagen i dag får stå kvar, d.v.s. att med byggherre avses ”den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete”. När det gäller *Boverkets* m.fl. synpunkter konstaterar regeringen följande. Begreppet byggherre i plan- och bygg-

lagen har en annan innebörd än i arbetsmiljölagen i så måtto att det tar sikte även på den som bygger helt själv för egen räkning, t.ex. en privatperson som utför arbetet helt på egen hand (även i sådana fall kan det krävas bygglov). En annan skillnad kan ligga i utformningen av hänvisningen till det avsedda arbetet. Arbetsmiljölagens hänvisning till ”byggnads- eller anläggningsarbete” preciseras i föreskrifter från Arbetsmiljöverket, vilka bygger på definitionen av det avsedda arbetet i byggplatsdirektivet, t.ex. reparation och underhåll, inbegripet måleri- och rengöringsarbeten. Det är inte säkert att allt detta arbete faller in under plan- och bygglagens begrepp ”byggnads-, rivnings- eller markarbeten”.

Rent allmänt bör man undvika att i svensk rätt använda ett och samma begrepp ”byggherre” i skilda lagar med något olika innebörd.

5.3 Ansvar vid planeringen och projekteringen

Regeringens förslag: Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete, har ansvar för att beakta arbetsmiljösynpunkter avseende såväl byggskedet som det framtida brukandet ”under varje skede av planeringen och projekteringen”.

Utredningens förslag: Ansvaret gäller vid ”projekteringen och planeringen”.

Remissinstanserna (SOU 2007:43): Den enda remissinstans som uttryckligen berör förslaget i denna del är *Svenskt Näringsliv*, som framhåller att begreppet ”planering” är oklart och att formuleringen ”projekteringen och planeringen” ger intryck av att planeringen avser själva byggfasen, i stället för den planering som föregår projekteringen.

Arbetsgruppens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna (Ds 2008:24): *Arbetsmiljöverket* föreslår att ”varje skede av planeringen och projekteringen” ska ersättas med ”varje skede av planeringen av byggprojektet och under projekteringen”.

Skälen för regeringens förslag: Artikel 4 i byggplatsdirektivet föreskriver bl.a. att byggherren ska iaktta de allmänna principer för förebyggande av risker för hälsa och säkerhet, som återfinns i direktiv 89/391/EEG ”under varje skede av projekteringen och planeringen”.

I Sverige genomförs artikel 4 i direktivet genom 3 kap. 14 § arbetsmiljölagen och av Arbetsmiljöverket meddelade föreskrifter. Regeln i arbetsmiljölagen säger att den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete ska beakta arbetsmiljösynpunkter ”vid projekteringen”.

Kommissionen har i och för sig inte haft något att invända mot genomförandet av direktivet på denna punkt. Utredningen konstaterar dock att det i den praktiska tillämpningen förekommit att med projektering avsetts, i enlighet med förarbetsuttalanden, endast det arbete som består i att med ritningar, beräkningar och beskrivningar bestämma hur byggnaden eller anläggningen ska utformas. Utredningen föreslår att regleringen EG-anpassas så att det otvetydigt framgår att även planeringen omfattas. Det skulle här enligt utredningen röra sig om den övergripande planeringen av arbetet och inte den detaljerade planeringen som föregår

arbetets utförande. Det hela skulle i lagtexten anges med uttrycket ”projekteringen och planeringen”.

Regeringen anser också att det finns skäl att justera det svenska regelverket på denna punkt. Mot bakgrund av det som *Svenskt Näringsliv* anfört om att begreppet planering är oklart, finns det skäl att överväga en annan utformning av lagtexten än utredningens.

Regeringen konstaterar att det i Sverige torde vara vanligt att i förevarande sammanhang tala om ett inledande programskede där byggherren specificerar vad det är som ska göras varefter viss ytterligare planering vidtar inför t.ex. upprättande av bygglovshandlingar samt andra övergripande frågor, t.ex. tidsplanering av olika delar som ingår i projektet. Sedan vidtar normalt s.k. projektering, där det fastställs i detalj hur byggnaden eller anläggningen ska utformas. I princip ligger all denna övergripande planering och projektering i tiden före det att respektive del av arbetet utförs. Det kan dock inträffa att t.ex. markarbetena påbörjas innan all övergripande planering och projektering skett beträffande resten av byggnadsverket. Det kan även förekomma att övergripande planering och projektering som avser ett visst arbete måste ske sedan detta arbete påbörjats, t.ex. arbetet med en tunnel där man stöter på problem vilket leder till att arbetet måste läggas om vilket i sin tur föranleder ytterligare planering och projektering rörande det nya, men ändå redan påbörjade, tunnelarbetet.

Övergripande planering och projektering skiljer sig enligt bygplatsdirektivets systematik i princip från sådan planering som normalt här till arbetets utförande, t.ex. mer konkret tidsplanering av olika arbetsmoment såsom att arbete inte ska bedrivas under hängande last. Arbetsmiljöverket har föreslagit att detta markeras genom formuleringen ”planeringen av byggprojektet”. Regeringen anser att en formulering bör väljas som inte allt för mycket avviker från direktivets. Genom att ”planering” nämns först i den föreslagna lagtexten har det markerats att det här är den mer övergripande planeringen som avses. Att dra en klar gräns mellan planering som hör till ”planerings- och projekteringskedet” respektive till ”utförandeskedet” måste i praktiken bli en uppgift för praxis vid tillämpning av de aktuella reglerna. Även föreskrifter och allmänna råd från Arbetsmiljöverket kan härvid vara av betydelse vid tolkningen. I sammanhanget bör även erinras om de skyldigheter som gäller för den som låter utföra arbetet ifråga om sådana uppgifter som åligger byggarbetsmiljösamordnare för planerings- och projekteringskedet eller för utförandeskedet enligt avsnitt 5.5 nedan.

Regeringens slutsats av ovanstående är att den som låter utföra arbetet ska ansvara för att arbetsmiljösynpunkterna beaktas i alla skeden av planeringen och projekteringen, alltså oavsett om det gäller programskedet, den övergripande planeringen eller själva projekteringen samt även om ”planerings- och projekteringskedet” som ovan beskrivits i vissa fall överlappar ”genomförandeskedet”.

Eftersom uttrycksättet ”planering och projektering,” synes ligga närmare den terminologi som används i Sverige för att ange den huvudsakliga tågordning i vilket arbetet utförs i denna inledande fas, framstår det som lämpligast att det också anges på det sättet i den svenska lagtexten med det förtydligande tillägget att det som avses är just ”varje skede” av planeringen och projekteringen.

5.4 Skyldighet att utse byggarbetsmiljösamordnare

Regeringens förslag: Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete ska utse en lämplig byggarbetsmiljösamordnare, dels för planering och projektering av arbetet, dels för utförande av arbetet.

Utredningens förslag: Byggherren ska antingen själv åta sig uppgiften som arbetsmiljösamordnare eller i annat fall utse en eller flera arbetsmiljösamordnare för projekteringen och planeringen samt för genomförandet.

Remissinstanserna (SOU 2007:43): Ingen remissinstans har invänt mot att byggherren ska utse arbetsmiljösamordnare på varje arbetsställe där det bedrivs byggnads- eller anläggningsarbete. *Svenskt Näringsliv* har efterfrågat besked om vem som kan utses till arbetsmiljösamordnare samt påtalat att det finns en risk för sammanblandning av förslagets term ”arbetsmiljösamordnare” och begreppet ”ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor” som används i fråga om andra gemensamma arbetsställen än byggarbetsställen.

Arbetsgruppens förslag överensstämmer i sak med regeringens.

Remissinstanserna (Ds 2008:24): *LO* föreslår i stället för formuleringen ”lämplig byggarbetsmiljösamordnare” ett tillägg att ”uppdragstagaren skall ha den kännedom om byggnads- och anläggningsarbete och den kompetens rörande arbetsmiljöfrågor som behövs för projektet.”

Skälen för regeringens förslag: Enligt artikel 3.1 i byggplatsdirektivet ska byggherren utse en eller flera samordnare för arbetsmiljöfrågor, enligt definitionerna i artikel 2 e och 2 f, för varje byggarbetsplats där mer än en entreprenör är verksam. Enligt direktivets definitioner ska med samordnare för arbetsmiljöfrågor under projekterings- och planeringsstadiet resp. genomförandestadiet avses varje fysisk eller juridisk person som av byggherren anförtrotts de uppgifter som avses i artikel 5 under projekterings- och planeringsstadiet resp. i artikel 6 under genomförandestadiet. Direktivet motsäger inte att byggherren kan utse sig själv till samordnare, och att detta är möjligt synes förutsatt vid direktivets tillkomst. Att en och samma fysiska eller juridiska person samtidigt kan vara byggherre och arbetsmiljösamordnare enligt artikel 2 b–f i direktivet framgår bl.a. av uttalanden från kommissionen och rådet i protokollet från rådet när direktivet antogs, dok. 7329/92. ”En enda fysisk eller juridisk person kan samtidigt motsvara flera av de definitioner som anges i punkterna b–f” (jfr 4.2, ovan).

När det gäller projekteringen är det enligt nuvarande 3 kap. 14 § arbetsmiljölagen alltid den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete som har ansvaret enligt arbetsmiljölagen. Detta utesluter naturligtvis i praktiken inte att en konsult anlitas, men någon skyldighet att göra detta finns inte. När det gäller utförandeskedet kan den som låter utföra arbetet enligt nuvarande 3 kap. 7 § överlåta samordningsansvaret på annan, som bedriver verksamhet på arbetsstället och som då helt tar över ansvaret enligt arbetsmiljölagen.

Utredningen har föreslagit att det införs en bestämmelse i arbetsmiljölagen som föreskriver att byggherren själv kan åta sig uppgiften som arbetsmiljösamordnare. I annat fall ska byggherren dels för projekteringen och planeringen och dels för genomförandet utse en eller flera arbetsmiljösamordnare. Utredningen har därvid utgått från att skyldigheten att ha en arbetsmiljösamordnare inte ska vara knuten till att det finns ett gemensamt arbetsställe, utan ska gälla för alla arbetsställen där det bedrivs byggnads- och anläggningsarbete. Utredningens skäl i den delen har varit följande. Det måste enligt direktivet finnas en arbetsmiljösamordnare även för projekteringen och planeringen. Under detta skede har ett gemensamt arbetsställe normalt ännu inte bildats. Vidare måste arbetsmiljösamordnaren under utförandet sköta vissa uppgifter, som inte gäller rena ”kollisionsfrågor” på en gemensam arbetsplats, utan som handlar om en mera allmän organisation av säkerheten vid byggnads- och anläggningsarbeten (exempelvis rörande arbetsmiljöplanen).

Regeringen anser, lika med utredningen, att det för att genomföra artikel 3.1 jämförd med artikel 2 e och 2 f i byggplatsdirektivet måste införas bestämmelser i svensk rätt av den innebörden att den som utför byggnads- eller anläggningsarbete ska utse samordnare för såväl planering och projektering som utförande av arbetet.

Skyldigheten att utse samordnare bör gälla i samband med allt byggnads- eller anläggningsarbete, alltså inte bara på arbetsställen där mer än en entreprenör är verksam. Det finns ett behov av att på ett samordnat sätt tillämpa arbetsmiljösynpunkter redan i planerings- och projekteringskedet. Det kan här handla om samordning mellan olika delar av planering och projektering. T.ex. kan samordning behövas mellan å ena sidan arkitekten som anger höjden av en kryppgrund och å andra sidan VVS-konsulten som planerar ledningsdragnings i kryppgrunden.

Det finns vidare behov av samordning av arbetsmiljöfrågor under utförandet av byggnadsarbetet, även om byggherren låter utföra arbetet endast med egna anställda eller med anlåtande av endast en entreprenör som i sin tur utför arbetet endast med egna anställda. Till uppgifterna för den som är byggarbetsmiljösamordnare under genomförandeskedet hör även sådan i artikel 6 c avsedd anpassning av den arbetsmiljöplan som ska finnas på alla arbetsställen av viss storlek. Även denna uppgift är oberoende av om en eller flera entreprenörer utför byggnadsarbetet. Rör det sig om mindre arbeten så kan den som låter utföra arbetet som utredningen anfört alltid utse sig själv till samordnare.

Däremot anser regeringen att det vid varje tidpunkt inte bör finnas mer än en samordnare för planeringen och projekteringen resp. en samordnare för utförandet av arbetet. I annat fall skulle frågor kunna uppstå om vem som ska samordna samordnarna och om ansvarsfördelningen mellan dessa.

Det bör givetvis vara möjligt att från tid till annan ersätta en samordnare med en annan t.ex. under olika skeden av planeringen och projekteringen resp. av utförandet. Möjlighet bör också finnas att samtidigt ha en samordnare för projekteringen och planeringen och en samordnare för utförandet av arbetet om skedena överlappar varandra, såsom beskrivits ovan i avsnitt 5.3, eller att en aktör samtidigt tar på sig båda dessa roller.

När det sedan gäller frågan om vem som kan utses till byggarbetsmiljösamordnare så kan det konstateras att direktivet i artikel 2 e och 2 f

endast talar om varje fysisk eller juridisk person som anförtrots uppgifterna. Som ovan omtalats finns inget hinder mot att byggherren, eller dennes ställföreträdare som utsetts enligt den föreslagna 7 c §, utser sig själv till byggarbetsmiljösamordnare.

Det ligger i sakens natur att den som anförtros uppgifterna bör ha eller ha tillgång till tillräcklig kännedom om byggnads- och anläggningsarbete och erforderlig kompetens rörande arbetsmiljöfrågor. Detta gäller oavsett om byggarbetsmiljösamordnaren är en juridisk person, vilket får antas vara normalfallet, eller en fysisk person. Några särskilda formella krav i dessa avseenden uppställs emellertid inte i byggplatsdirektivet, och följer inte heller av det bakomliggande ramdirektivet 89/391/EEG. Att byggherren alltid är ansvarig för de uppgifter som en samordnare ska sköta, kan vara ett självreglerande incitament för byggherren att välja ut en samordnare som klarar av uppgiften i det konkreta fallet. Samtidigt hindrar inte direktivet, som är ett minimidirektiv, att det på nationell nivå föreskrivs särskilda kvalifikationskrav, givetvis under förutsättning att sådana krav är förenliga med EG-rätten i övrigt, t.ex. den fria rörligheten för tjänster.

Regeringen föreslår mot denna bakgrund att det i lagen föreskrivs att den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete ska utse en lämplig byggarbetsmiljösamordnare. Vad som ligger i detta krav bör kunna avgöras från fall till fall eller mer generellt genom kompletterande föreskrifter. Härigenom kan en bättre anpassning till skiftande förhållanden åstadkommas. Att som *LO* föreslagit närmare precisera kravet i lagtexten synes mot denna bakgrund onödigt.

Slutligen anser regeringen, i enlighet med det som *Svenskt Näringsliv* anfört, att det finns skäl att beteckna de aktuella samordnarna på ett sätt som skiljer dem från den som är samordningsansvarig enligt 3 kap. 7 § arbetsmiljölagen för annat arbete än byggnads- eller anläggningsarbete. Regeringen anser att en sådan lämplig beteckning kunde vara ”byggarbetsmiljösamordnare” som kan kombineras med preciserande tillägg som anger om det rör sig om samordning under planeringen och projekteringen eller samordningen under utförandet av arbetet.

5.5 Ansvar för samordningsuppgifterna

Regeringens förslag: Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete befrias inte från ansvar för de uppgifter som byggarbetsmiljösamordnaren ska sköta, även om den som låter utföra arbetet utser någon annan än sig själv till byggarbetsmiljösamordnare.

Utredningens förslag överensstämmer i sak med regeringens men med den skillnaden att utredningens förslag vilar på den utgångspunkten att samordnarna inte har eget skyddsansvar enligt arbetsmiljölagen.

Remissinstanserna (SOU 2007:43): *LO* tillstyrker att byggherren alltid behåller ansvaret för byggarbetsmiljösamordnarnas uppgifter. Några remissinstanser, bl.a. *Göta hovrätt* och *Åklagarmyndigheten* ser fördelar från straffrättsliga synpunkter med en klarare ansvarsfördelning.

På andra sidan ifrågasätter *Byggherrarna* och *HSB* det lämpliga i att en byggherre inte kan överlåta hela ansvaret på en konsult eller entreprenör.

Arbetsgruppens förslag överensstämmer i sak med regeringens.

Remissinstanserna (Ds 2008:24): Det kan noteras att *Byggherrarna* inte motsätter sig att byggherren behåller ansvaret enligt arbetsmiljölagen. *HSB* anser att det i lagen bör anges under vilka förutsättningar det straffrättsliga ansvaret kan föras över på en arbetsmiljösamordnare. *Svenskt Näringsliv* anser att konstruktionen med ”dubbla ansvariga” förvirrar. *Företagarna* motsätter sig att byggherren behåller ett ansvar sedan byggarbetsmiljösamordnare utsetts.

Skälen för regeringens förslag: Artikel 7.1 i byggplatsdirektivet föreskriver bl.a. att det faktum att byggherren har utsett en eller flera samordnare för de uppgifter som avses i artikel 5 och 6 inte befriar byggherren från ansvar för dessa uppgifter.

Som redan framgått så kan byggherren, såvitt avser utförandeskedet, enligt nuvarande 3 kap. 7 § arbetsmiljölagen med befriande verkan överlåta samordningsansvaret enligt arbetsmiljölagen till någon av dem som bedriver verksamhet på arbetsstället.

Att såsom *Svenskt Näringsliv* och *Företagarna* förordar behålla möjligheten för byggherren att helt överlåta ansvaret på en byggarbetsmiljösamordnare, skulle klart strida mot direktivet. Det bör dock erinras om möjligheten enligt den föreslagna 3 kap. 7 c § att utse en ”ställföreträdare” som under vissa förutsättningar kan överta byggherrens ansvar.

Det står klart att det inte finns någon bestämmelse i svensk rätt som motsvarar artikel 7.1 i direktivet, och lika med utredningen, anser regeringen därför att en sådan regel bör införas i arbetsmiljölagen.

Som ovan nämnts vilar regeringens förslag på den förutsättningen att även samordnarna bör och ska ha ett ansvar enligt arbetsmiljölagen för de uppgifter som de ska sköta. En annan ordning skulle bryta mot arbetsmiljölagens systematik enligt vilken det alltid är möjligt att rikta förelägganden eller förbud mot de aktörer som enligt lagen ska ha olika uppgifter. Det finns ett praktiskt behov av att kunna rikta krav mot samordnarna, som i praktiken sköter de aktuella uppgifterna. Detta gäller särskilt i ett akut skede, t.ex. om en arbetsmiljöinspektör upptäcker en brist, såsom en byggnadsställning, som kan innebära fara. Enligt den föreslagna regeln kan dock Arbetsmiljöverket alltid rikta sina förelägganden även mot den som låter utföra arbetet. Denne har alltid kvar ett ansvar enligt arbetsmiljölagen för samordnarnas uppgifter.

Varken den ovan angivna bestämmelsen i artikel 7.1 eller någon annan bestämmelse i byggplatsdirektivet eller det bakomliggande ramdirektivet 89/391/EEG torde kunna tas till intäkt för att byggherrens ansvar för samordnarnas uppgifter utesluter att även samordnarna har ett eget ansvar för de uppgifter som anförtrots dem. I artikel 4 i ramdirektivet finns ett övergripande målsättningsstadgande om att medlemsstaterna ska se till att en ändamålsenlig kontroll och tillsyn säkerställs, vilket givetvis slår igenom även när det gäller byggplatsdirektivet. Av allmänna EG-rättsliga principer följer att sanktionssystemet på nationell nivå inte får förhindra genomförandet av EG-rätten eller göra någon skillnad mellan krav grundade på EG-rätten i jämförelse med motsvarande krav grundade

på rent nationell rätt. Detta skulle ev. kunna tyckas vara fallet om byggarbetsmiljösamordnarna, vars uppgifter grundas på ett EG-direktiv, skulle var de enda aktörerna som ges uppgifter i arbetsmiljölagen, men inte kan bli föremål för föreläggande eller förbud.

I svensk rätt är det framför allt två former av ansvar som aktualiseras, dels skyddsansvar enligt arbetsmiljölagen, som bl.a. kan ligga till grund för föreläggande eller förbud, dels ett straffrättsligt ansvar. Utgångspunkten är att det straffrättsliga ansvaret placeras på den eller de personer som har det faktiska ansvaret för vissa uppgifter förutsatt att dessa har erforderlig kompetens osv. enligt principerna om delegation inom straffrätten.

Enligt den lösning som regeringen föreslår ska samordnarna ha eget skyddsansvar enligt arbetsmiljölagen, d.v.s. kunna bli föremål för föreläggande eller förbud, samtidigt som den som låter utföra arbetet enligt den föreslagna regeln också har ett ansvar enligt arbetsmiljölagen för att uppgifterna sköts. När det gäller ansvar i andra sammanhang än enligt arbetsmiljölagen måste bedömningen ske med utgångspunkt i de regelverk enligt vilket ansvaret aktualiseras, t.ex. kravet på skuld i straffrätten. Om den som låter utföra arbetet har gjort allt som på denne ankommer, kommer straffrättsligt ansvar inte i fråga för en brist i utförandet av en arbetsuppgift som rent praktiskt utförs av någon som utsetts för att handha uppgiften. Eftersom detta följer av generell straffrättslig praxis, bör förutsättningarna inte såsom *HSB* förordat anges i arbetsmiljölagen.

Det ska tilläggas att vad som nu sagts om ansvarsfrågorna givetvis inte på något sätt bör inskränka eller påverka det arbetsmiljöansvar som åvilar arbetsgivarna på arbetsstället, jfr artikel 7.2 i byggplatsdirektivet.

Den föreslagna ordningen innebär, i enlighet med vad som föreskrivs i byggplatsdirektivet när det gäller utförandeskedet, en tydlig förändring i förhållande till nu gällande regler om överlåtelse av samordningsansvar, enligt vilka byggherren helt befrias från ansvar för de överlåtna uppgifterna. När det gäller innehållet i byggarbetsmiljösamordnarnas uppgifter, innebär förslaget som tidigare framgått, förändringar både i förhållande till nuvarande regler om projekteringsansvar och i förhållande till dagens regler om samordningsansvar.

5.6 Förhandsanmälan, arbetsmiljöplan och annan dokumentation

Regeringens förslag: Bemyndigandet i 4 kap 8 § arbetsmiljölagen justeras språkligt så att det uttryckligen framgår att föreskrifter får meddelas om förhandsanmälan, arbetsmiljöplan och annan dokumentation som ska beaktas vid efterföljande arbeten.

Utredningens förslag: En särskild bestämmelse införs i 3 kap. arbetsmiljölagen om att byggherren i den utsträckning som regeringen eller, efter regeringens bestämmande, Arbetsmiljöverket föreskriver, ska lämna en förhandsanmälan till Arbetsmiljöverket samt se till att en arbetsmiljöplan upprättas.

Remissinstanserna (SOU 2007:43): LO tillstyrker förslaget som i övrigt endast berörs av *Arbetsmiljöverket* som anför att det av lagtexten måste framgå att byggherren också är skyldig att anpassa arbetsmiljöplanen.

Arbetsgruppens förslag: Byggherren ska, om inte annat följer av föreskrifter som meddelats med stöd av 4 kap. 8 eller 10 §§ se till

1. att det innan arbetet påbörjas lämnas en förhandsanmälan till Arbetsmiljöverket, att en kopia av förhandsanmälan finns uppsatt väl synlig på arbetsstället, och att förhandsanmälan vid behov uppdateras,
2. att det innan arbetsstället etableras upprättas en arbetsmiljöplan och att denna vid behov anpassas, samt
3. att det utarbetas en särskild, till arbetets art avpassad dokumentation med relevant information om arbetsmiljöfrågor som ska beaktas vid efterföljande arbeten och vid behov anpassas.

Remissinstanserna (Ds 2008:24): *Svenskt Näringsliv* efterlyser förklaring av uttrycken "relevant information" och "efterföljande arbeten". *SABO* anser att det bör klargöras att arbetsmiljöplanen är ett dokument som successivt får en ökad detaljeringsgrad.

Skälen för regeringens förslag: Byggplatsdirektivet föreskriver i artikel 3.2 bl.a. att byggherren innan byggarbetsplatsen etableras ska se till att en arbetsmiljöplan upprättas enligt artikel 5 b samt att det innan arbetet påbörjas till de behöriga myndigheterna lämnas en förhandsanmälan enligt bilaga 3 till direktivet.

Anmälan ska finnas uppsatt väl synlig på byggarbetsplatsen och, när det är nödvändigt, uppdateras regelbundet. Skyldigheten att lämna förhandsanmälan gäller endast vissa mer omfattande arbeten enligt vad som anges i artikel 3.3.

När det gäller arbetsmiljöplanen kan medlemsstaterna medge undantag på vissa i artikel 3.2 angivna villkor som också hänvisar till två bilagor till direktivet.

Enligt artikel 7.1 ska det förhållandet att byggherren utsett samordnare inte befria byggherren från ansvar för de uppgifter som samordnarna ska sköta. Detta gäller bl.a. följande. Enligt artikel 5 b ska arbetsmiljösamordnaren för planeringen och projekteringen upprätta, eller låta upprätta, en arbetsmiljöplan i vilken de regler som ska gälla på byggarbetsplatsen anges. I den utsträckning det behövs ska den verksamhet som ska bedrivas på platsen beaktas. I denna plan ska även ingå särskilda åtgärder för arbete som tillhör en eller flera av kategorierna i bilaga 2 till direktivet.

Enligt artikel 5 c ska samordnaren vidare utarbeta en dokumentation som är anpassad till projektets art och som innehåller relevant information i arbetsmiljöfrågor som ska beaktas vid de efterföljande arbetena.

Artikel 6 c stipulerar att arbetsmiljösamordnaren under utförandet av arbetet ska genomföra, eller låta genomföra, alla anpassningar som kan komma att krävas av den arbetsmiljöplan som avses i artikel 5 b och den dokumentation som avses i artikel 5 c med hänsyn till hur arbetet fortskrider och de eventuella förändringar som ägt rum.

Av 4 kap. 8 § framgår bl.a. att regeringen eller, efter regeringens bestämmande, Arbetsmiljöverket kan meddela föreskrifter om skyldighet att göra anmälan eller lämna uppgifter till en tillsynsmyndighet eller att förvara handlingar som har betydelse från skyddssynpunkt och att det i

samma ordning får meddelas föreskrifter om skyldighet att upprätta handlingar som har betydelse från skyddssynpunkt. Av förarbetena till nämnda bestämmelse framgår att bemyndigandet rörande föreskrifter om handlingar tillkom för att byggplatsdirektivets föreskrifter om bl.a. arbetsmiljöplan skulle kunna genomföras genom föreskrifter (prop. 1993/94:186 s. 57).

Enligt 18 § första stycket 2 arbetsmiljöförordningen (1977:1166) framgår att Arbetsmiljöverket bemyndigats att meddela föreskrifter i de hänseenden som nämnts ovan.

Sådana föreskrifter som genomför de ovan nämnda skyldigheterna rörande förhandsanmälan, arbetsmiljöplan och annan dokumentation har genomförts genom 9–13 §§ i Arbetsmiljöverkets föreskrifter om byggnads- och anläggningsarbete. Enligt 101 § i föreskrifterna utgör bestämmelserna i 9–13 §§ föreskrifter enligt 4 kap. 8 § arbetsmiljölagen vilket innebär att brott mot föreskrifterna enligt 8 kap. 2 § samma lag kan medföra böter.

Utredningen konstaterar att föreskrifterna om förhandsanmälan och arbetsmiljöplan är relativt omfattande och därför även fortsättningsvis bör finnas i Arbetsmiljöverkets föreskrifter, men att skyldigheterna i dessa avseenden ändå på något sätt bör framgå av arbetsmiljölagen för tydlighets skull. En grundläggande skyldighet stadgas därför i lagen, men denna skyldighet får sitt materiella innehåll först genom att föreskrifter från Arbetsmiljöverket meddelas. Även arbetsgruppen anser att byggherrens centrala skyldigheter rörande förhandsanmälan och handlingar bör framgå i lagen men något mera preciserat än vad utredningen föreslagit. Enligt arbetsgruppens förslag stadgas i lagen en obligatorisk skyldighet i de aktuella avseendena, men med möjlighet för Arbetsmiljöverket att meddela föreskrifter om undantag.

Regeringen anser att omfånget av föreskrifterna om förhandsanmälan, arbetsmiljöplan och dokumentation talar för att regleringen av dessa frågor även framgent i princip bör finnas i Arbetsmiljöverkets föreskrifter. Regeringen ställer sig tveksam till den lagtekniska utformningen av utredningens och arbetsgruppens förslag. I båda fallen inställer sig t.ex. frågan hur den föreslagna bestämmelsen förhåller sig till redan befintliga bemyndiganden i 4 kap., liksom frågan om sanktioner ska knytas till grundbestämmelsen i lagen eller till de kompletterande föreskrifterna.

Enligt arbetsgruppens förslag ska byggherren se till förhandsanmälan, arbetsmiljöplan och dokumentation kommer till stånd och uppdateras i enlighet med direktivet *om inte annat följer av föreskrifter som meddelats med stöd av 4 kap. 8 eller 10 §§ arbetsmiljölagen*. Enligt regeringens uppfattning ska föreskrifter av detta slag meddelas med stöd av bemyndigandet i 4 kap. 8 § arbetsmiljölagen (jfr prop. 1990/91:140 s. 145 och 193).

Regeringen föreslår i stället att det i den befintliga bestämmelsen i 4 kap. 8 § med bemyndigande att meddela föreskrifter uttryckligen anges att detta innefattar föreskrifter om skyldigheterna rörande förhandsanmälan, arbetsmiljöplan och annan dokumentation i anslutning till byggplatsdirektivets föreskrifter därom. Genom den föreslagna lösningen uppnås att dessa skyldigheter omnämns i lagen samtidigt som de stadganden som konstituerar skyldigheterna i svensk rätt och precise-

ringen av samma skyldigheter på samma sätt som i dag får regleras i ett sammanhang i föreskrifterna.

Svenskt Näringsliv och *SABO* har efterlyst ytterligare preciseringar och förtydliganden utöver vad som följer av direktivet. Sådana kan tas in i Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd. Innebörden av de begrepp som finns i direktivet ska emellertid tolkas på samma sätt inom hela gemenskapen och det är endast genom EG-domstolens praxis som det säkert kan fastslås hur direktivet ska tolkas. I den mån relevanta avgöranden finns måste således de förklaringar som ges överensstämma med dessa. Eftersom direktivet är ett minimidirektiv kan härutöver kompletterande föreskrifter meddelas som skärper direktivets krav.

6 Byggarbetsmiljösamordnare

6.1 Uppgifterna anges i arbetsmiljölagen

Regeringens förslag: Byggarbetsmiljösamordnarnas uppgifter ska anges i arbetsmiljölagen.

Utredningens förslag: Samordnarnas uppgifter ska anges i Arbetsmiljöverkets föreskrifter.

Remissinstanserna (SOU 2007:43): *Arbetsmiljöverket* ifrågasätter om verket utan stöd i lag kan meddela föreskrifter om samordnarnas uppgifter till den del dessa avser annat än upprättande av handlingar och ren samordning mellan företag.

Arbetsgruppens förslag: överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna (Ds 2008:24): *Arbetsmiljöverket* har ingen invändning mot att uppgifterna anges i lag i stället för i myndighetsföreskrifter. *Svenskt Näringsliv* anser att samordnarnas uppgifter under utförandeskedet bör anges i föreskrifter. *Byggherrarna*, *SABO* och *HSB* påpekar att en fördel med myndighetsföreskrifter är att ändringar kan göras förhållandevis snabbt, vilket kan vara en fördel i fråga om regler med hög detaljeringsnivå.

Skälen för regeringens förslag: Byggplatsdirektivet 92/57/EEG föreskriver att samordnarna för arbetsmiljöfrågor ska ha de uppgifter som anges i artikel 5 och 6 i direktivet. Svensk rätt innehåller i dag inga regler som fullt ut motsvarar direktivets föreskrifter vare sig i arbetsmiljölagen eller i Arbetsmiljöverkets föreskrifter.

Utredningen har ansett att en fullständig uppräknings i arbetsmiljölagen av uppgifterna skulle bli för omfattande och att en endast delvis uppräknings i lagen är olämplig, och har därför stannat vid att samtliga uppgifter för byggarbetsmiljösamordnarna bör anges i myndighetsföreskrifter.

När det gäller valet mellan att reglera samordnarnas uppgifter i lag eller myndighetsföreskrifter kan för det första konstateras att det från EG-rättsliga utgångspunkter inte ställs några särskilda krav, så länge regleringen är klar och tydlig.

Regeringen anser, som redan framgått, att samordnarna måste ha eget skyddsansvar (5.5, ovan). Innebörden av detta ansvar måste minst svara mot direktivets föreskrifter. Bl.a. med hänsyn till hur skyldigheten kopplas till sanktionsbestämmelser bör den grundläggande skyldigheten för samordnarna och den närmare specificeringen av uppgifterna regleras i ett sammanhang (jmf ovan under 5.5 angående byggherrens ansvar).

Vid en sammanvägd bedömning anser regeringen att den i detta fall lämpligaste lösningen är att samordnarnas uppgifter anges i arbetsmiljölagen och att det bör ske på ett sätt som så fullständigt och så nära som möjligt anknyter till bygplatsdirektivets innehåll och systematik med de justeringar som är motiverade vid genomförandet i svensk rätt inom de ramar som bygplatsdirektivets minimiföreskrifter medger. För denna lösning talar bl.a. att en nära knytning till direktivtexten underlättar en anpassning till en enhetlig europeisk praxis vid tolkningen av skyldigheterna. Eftersom lagtexten anknyter till direktivtexten har behovet av att snabbt kunna ändra reglerna, som tagits upp av flera remissinstanser, mindre betydelse i detta sammanhang. Något EG-rättsligt hinder finns inte att häruöver i svensk lagstiftning lägga till ytterligare skyldigheter (se nedan under 6.4). Motsvarande risk för olika tolkningar i olika länder finns inte när det gäller byggherrens skyldigheter, som behandlas under 5.5 ovan.

6.2 Uppgifterna vid planering och projektering

Regeringens förslag: Byggarbetsmiljösamordnaren som har utsetts för planering och projektering av ett byggnads- eller anläggningsarbete, ska samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler som ska följas, avseende såväl byggskedet som det framtida brukandet, under varje skede av planeringen och projekteringen. Detta gäller särskilt då frågor om planeringen av arbetsmoment som ska utföras samtidigt eller efter varandra avgörs och vid beräkningen av tidsåtgången för sådana arbetsmoment. Byggarbetsmiljösamordnaren ska beakta arbetsmiljöplanen och den till projektets art avpassade dokumentationen som avses i 4 kap. 8 §.

Utredningens förslag: Utredningen har inte lämnat något lagförslag i denna del.

Remissinstanserna (SOU 2007:43): Remissinstanserna har inte berört frågan.

Arbetsgruppens förslag överensstämmer i sak med regeringens, med den skillnaden att i stället för hänvisningen till 4 kap. 8 § i regeringens förslag, så stadgas i lagen en grundläggande skyldighet att se till att arbetsmiljöplan resp. dokumentation kommer till stånd, med möjlighet för Arbetsmiljöverket att i föreskrifter meddela undantag. Vidare saknas i arbetsgruppens förslag en regel om att samordning även ska ske med hänsyn till det framtida brukandet.

Remissinstanserna (Ds 2008:24): *Arbetsmiljöverket* påpekar att samordning bör ske även med hänsyn till det framtida brukandet av byggnads-

den eller anläggningen. *Svenskt Näringsliv* anser att arbetsfördelningen mellan byggherren och byggarbetsmiljösamordnaren är oklar.

Skälen för regeringens förslag: Artikel 5 i byggplatsdirektivet anger följande.

”Den eller de samordnare för arbetsmiljöfrågor som har utsetts enligt artikel 3.1 ska

a) samordna genomförandet av bestämmelserna i artikel 4.

b) upprätta, eller låta upprätta, en arbetsmiljöplan i vilken de regler som ska gälla på byggarbetsplatsen anges. I den utsträckning det behövs ska den verksamhet som ska bedrivas på platsen beaktas. I denna plan ska även ingå särskilda åtgärder för arbete som tillhör en eller flera av kategorierna i bilaga 2.

c) utarbeta en dokumentation som är anpassad till projektets art och som innehåller relevant information i arbetsmiljöfrågor som ska beaktas vid de efterföljande arbetena.”

Artikel 4 som det hänvisas till i Artikel 5 a lyder enligt följande.

”Byggherrens ställföreträdare eller, om så är lämpligt, byggherren ska iaktta de allmänna principer för förebyggande av risker som för hälsa och säkerhet, som återfinns i direktiv 89/391/EEG, under varje skede av projekteringen och planeringen och särskilt

– då frågor om projekteringen och/eller planeringen av de olika arbetsmoment som ska utföras samtidigt eller efter varandra avgörs,

– vid beräkningen av tidsåtgången för sådana arbetsmoment. Då så är nödvändigt ska man även beakta den arbetsmiljöplan och den dokumentation som upprättats enligt artikel 5 b eller 5 c , eller som anpassats enligt artikel 6 c.”

Artikel 6 i direktivet 89/391/EEG, som det hänvisas till i artikel 4 i byggplatsdirektivet, har följande lydelse:

”1. Inom ramen för sina skyldigheter ska arbetsgivaren vidta tillräckliga åtgärder till skydd för arbetstagarnas säkerhet och hälsa, inbegripet förebyggande av risker i arbetet och tillhandahållande av information och utbildning samt iordningställande av erforderlig organisation och nödvändiga resurser.

Arbetsgivaren ska vara uppmärksam på behovet av att avpassa dessa åtgärder med hänsyn till ändrade omständigheter och sträva efter att förbättra de rådande förhållandena.

2. Arbetsgivaren ska verkställa de åtgärder som avses i punkt 1 första stycket med utgångspunkt från följande allmänna principer för förebyggande arbete:

a) undvika risker,

b) utvärdera risker, som inte kan undvikas

c) bekämpa riskerna vid källan,

d) anpassa arbetet till den enskilde, i synnerhet vad gäller utformningen av arbetsplatser, val av arbetsutrustning och val av arbets- och produktionsmetoder, med avsikt framför allt reducera monotont arbete och

arbete med fastställt ackord och minska effekterna av sådant arbete på hälsan,

e) ta hänsyn till den tekniska utvecklingen,

f) ersätta farliga ämnen med ämnen som inte är farliga eller mindre farliga,

g) utveckla en enhetlig övergripande policy för det förebyggande arbetet, vilken omfattar teknik, arbetsorganisation, arbetsbetingelser, sociala relationer, och påverkan från faktorer i arbetsmiljön,

h) prioritera gemensamma skyddsåtgärder framför individriktade skyddsåtgärder,

i) ge arbetstagarna tillräckliga instruktioner.

3. Utan att det inskränker de övriga bestämmelserna i detta direktiv ska arbetsgivaren göra följande med beaktande av verksamhetens art:

a) Arbetsgivaren ska utvärdera riskerna för arbetstagarnas säkerhet och hälsa, bland annat vid val av arbetsutrustning, de kemiska ämnen och preparat som används samt arbetsplatsernas utformning.

Som en följd av denna utvärdering ska vid behov de förebyggande åtgärder samt de arbets- och produktionsmetoder, som tillämpas av arbetsgivaren

– garantera en förbättring av skyddsnivån för arbetstagarna med avseende på säkerhet och hälsa,

– integreras i all verksamhet och på alla nivåer inom företaget och/eller verksamheten.

b) Då arbetsgivaren uppdrar åt arbetstagaren att utföra vissa arbetsuppgifter ska han ta hänsyn till dennes kunskaper på arbetarskyddsområdet.

c) Arbetsgivaren ska se till att planläggning och införande av ny teknik blir föremål för överläggningar med arbetstagarna och/eller deras representanter i fråga om följdverkningarna för arbetstagarnas säkerhet och hälsa i samband med val av utrustning och förändringar i arbetsbetingelser och arbetsmiljön.

d) Arbetsgivaren ska vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att endast de arbetstagare, som fått tillräckliga instruktioner, får tillträde till särskilt riskfyllda och farliga områden.

4. Utan att det inskränker övriga bestämmelser i detta direktiv ska arbetsgivare, där flera företag samtidigt bedriver verksamhet på ett arbetsställe, samverka vid tillämpningen av reglerna om säkerhet, hälsa och arbetshygien samt, med beaktande av verksamhetens art, samordna sina åtgärder i skyddshänseende och i frågor som rör förebyggande av risker i arbetet samt underrätta varandra och sina respektive arbetstagare och/eller arbetstagarrepresentanter om dessa risker.

5. Åtgärder som rör säkerhet, hygien och hälsa i arbetet får under inga förhållanden medföra några kostnader för arbetstagarna.”

Av föregående kapitel rörande byggherren har framgått att byggarbetsmiljösamordnare för varje skede av planeringen och projekteringen bör utses oavsett hur många arbetsgivare eller andra företag som kommer att bedriva verksamhet på det framtida arbetsstället samt att det endast ska finnas en samordnare för planering och projektering vid varje tidpunkt (5.4, ovan). Däremot kan det som tidigare nämnts inträffa att det samtidigt finns en samordnare för planering/projektering och en för ut-

förande av byggnadsarbetet, för det fall att planerings-/projekteringskedet och utförandeskedet överlappar varandra i tiden.

Bestämmelsen om de uppgifter, som åvilar samordnaren för planering/projektering, bör utformas så att ordalydelsen täcker uppgifterna enligt artikel 5 a jämförd med artikel 4 i direktivet.

När det gäller de allmänna principerna för förebyggande av risker för hälsa och säkerhet i direktiv 89/391/EEG som nämns i artikel 4 i bygghetsdirektivet har dessa principer redan genomförts i den svenska arbetsmiljörätten genom regler i arbetsmiljölagen och ett antal föreskrifter från Arbetsmiljöverket. Det är alltså iakttagandet av dessa regler, som ska samordnas i förevarande sammanhang. Det handlar alltså här om att i varje projekt samordna tillämpningen av alla arbetsmiljöregler som ska beaktas av alla de aktörer som är inblandade under varje skede av planeringen och projekteringen: byggherren, arkitekter, konsulter osv.

Därutöver bör i Sverige den regel som nu föreslås, såsom *Arbetsmiljöverket* har påpekat, också omfatta alla andra arbetsmiljöregler som kan behöva beaktas i varje skede av planeringen och projekteringen av det aktuella arbetet enligt svensk rätt, t.ex. arbetsmiljösynpunkter rörande det framtida brukandet.

Regeringen anser att det hela borde kunna sammanfattas genom en hänvisning till de ”relevanta arbetsmiljöreglerna”.

När det gäller samordnarens uppgifter enligt artikel 5 b och c rörande arbetsmiljöplan och övrig dokumentation bör dessa komma till uttryck i lagtexten. Rättstekniskt bör detta lösas på samma sätt som när det gäller motsvarande uppgifter för byggherren (jfr 5.6, ovan).

Frågan om arbetsfördelning mellan byggherren och byggarbetsmiljösamordnaren, som tagits upp av *Svenskt Näringsliv* har berörts ovan i avsnitt 5.5.

6.3 Uppgifter under arbetets utförande

Regeringens förslag: Byggarbetsmiljösamordnaren som har utsetts för utförande av ett byggnads- eller anläggningsarbete ska se till att samordna arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall på arbetsstället och därvid utföra de uppgifter som i dag ankommer på en samordningsansvarig på ett gemensamt arbetsställe enligt nuvarande 3 kap. 7 § samt

1. samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler när tekniska eller organisatoriska frågor om planeringen av arbetsmoment som ska utföras samtidigt eller efter varandra avgörs och när tidsåtgången för sådana moment beräknas,
2. samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler för att säkerställa att den eller de som bedriver verksamhet på arbetsstället tillämpar dessa regler på ett systematiskt sätt samt följer en arbetsmiljöplan,
3. samordna åtgärder för att kontrollera att byggnads- eller anläggningsarbetet med avseende på arbetsmiljön utförs på ett korrekt sätt,
4. vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att endast behöriga personer ges tillträde till arbetsstället, och
5. organisera de uppgifter som ankommer på dem bedriver verksamhet på ett gemensamt arbetsställe.

Utredningens förslag: Utredningen har inte lämnat något förslag i denna del.

Remissinstanserna (SOU 2007:43): *Arbetsmiljöverket* har ifrågasatt om det kan meddela föreskrifter motsvarande artikel 6 b andra strecksatsen och artikel 6 e i direktivet.

Arbetsgruppens förslag överensstämmer med regeringens, med följande skillnader. Den grundläggande skyldigheten att åstadkomma samordning och utföra uppgifter som avses i 7 d § fjärde stycket 2–5 saknas. I stället för hänvisningen till 4 kap. 8 § i regeringens förslag, så stadgas i lagen en grundläggande skyldighet att se till att det genomförs nödvändiga anpassningar av arbetsmiljöplanen och dokumentationen.

Remissinstanserna (Ds 2008:24): *Arbetsmiljöverket* har efterlyst vissa förtydliganden och förklaringar. Verket har vidare tagit upp frågan hur det säkerställs att de samordningsuppgifter som i dag anges i 3 kap. 7 § arbetsmiljölagen även framdeles kan krävas med stöd av lagen. Detta gäller såväl den grundläggande skyldigheten att samordna som de mer preciserade uppgifter som anges i fjärde stycket i nämnda paragraf. Även *Svenskt Näringsliv* har efterlyst tydligare och mer preciserade formuleringar. *SABO* har som nämnts ovan i avsnitt 5.6 önskat att det ska framgå att arbetsmiljöplanen är ett dokument som successivt anpassas.

Skälen för regeringens förslag: Artikel 6 i byggplatsdirektivet har följande lydelse.

”Den eller de samordnare för arbetsmiljöfrågor under genomförandeskedet som har utsetts enligt artikel 3.1 ska

a) samordna tillämpningen av de allmänna principerna för förebyggande av risker i arbetet

– då tekniska eller organisatoriska frågor om planeringen av de olika arbetsmoment som ska utföras samtidigt eller efter varandra avgörs,
– vid beräkningen av tidsåtgången för sådana arbetsmoment,

b) samordna tillämpningen av gällande bestämmelser för att säkerställa att arbetsgivare och egenföretagare, om det är nödvändigt för att skydda arbetstagarna,

– tillämpar de principer som avses i artikel 8 systematiskt,

– då så krävs, följer den arbetsmiljöplan som avses i artikel 5 b,

c) genomföra, eller låta genomföra, alla anpassningar som kan komma att krävas av den arbetsmiljöplan som avses i artikel 5 b och den dokumentation som avses i artikel 5 c med hänsyn till hur arbetet fortskrider och de eventuella förändringar som ägt rum,

d) organisera samarbetet mellan arbetsgivarna, även mellan arbetsgivarna, som avlöser varandra på samma byggarbetsplats, och samordningen av deras verksamhet i syfte att skydda arbetstagarna och förebygga olyckor och hälsorisker i arbetet samt organisera den ömsesidiga information som föreskrivs i artikel 6.4 i direktiv 89/391/EEG och därvid se till att egenföretagare, då så är nödvändigt, deltar i denna verksamhet,

e) samordna åtgärder för att kontrollera att arbetena genomförs på ett korrekt sätt,

f) vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att endast behöriga personer ges tillträde till arbetsplatsen.”

Artikel 8 i byggplatsdirektivet som det hänvisas till i artikel 6 b andra strecksatsen lyder:

”Då arbetet pågår ska de principer som fastställts i artikel 6 i direktiv 89/391/EEG tillämpas, särskilt i fråga om

a) att upprätthålla god ordning och städning på arbetsplatsen,

b) att man när platser för arbete väljs tar hänsyn till möjligheterna till tillträde samt att inrätta tillträdes- och transportvägar,

c) förhållandena vid materialhanteringen,

d) tekniskt underhåll, förhandskontroll och återkommande kontroll av installationer och utrustning i syfte att korrigera brister som kan påverka arbetstagarnas hälsa och säkerhet,

e) att avgränsa och inrätta områden för förvaring av material, särskilt farliga ämnen och produkter,

f) förhållandena då använt farligt material förs bort från arbetsplatsen,

g) förvaring och omhändertagande eller bortförande av avfall och byggsrot,

h) att anpassa den faktiska tidstilldelningen till olika slag av arbete eller arbetsmoment med hänsyn till hur arbetet fortskrider,

i) samarbetet mellan arbetsgivare och egenföretagare,

j) samverkan med övrig yrkesmässig verksamhet som pågår inom eller i närheten av byggarbetsplatsen.”

Artikel 6 i direktivet 89/391/EEG, som det hänvisas till dels i artikel 6 d i byggplatsdirektivet, dels i artikel 8 i byggplatsdirektivet, har återgetts i föregående avsnitt.

Liksom när det gäller samordnaren för planeringen och projekteringen bör samordnare för utförandet av byggnadsarbetet finnas för alla arbetsplatser för byggnads- eller anläggningsarbete oavsett hur många arbetsgivare eller andra företag som bedriver verksamhet på arbetsstället. Även om bara ett företag är verksamt på arbetsplatsen (ev. byggherren själv med egna anställda), måste arbetsmiljöplan och annan dokumentation vid behov anpassas, och även i sådana fall måste samordning ske med avseende på t.ex. planering av arbetsmoment och beräkning av tidsåtgång, liksom på systematisk tillämpning av relevanta arbetsmiljöregler och arbetsmiljöplanen.

Det som sägs i artikel 6 a om allmänna principer för förebyggande av arbetsmiljörisker bör kunna återges med uttrycket ”relevanta arbetsmiljöregler”; det handlar här om samtliga arbetsmiljöregler som det finns anledning att beakta i det aktuella sammanhanget, både sådana som genomför EG-rätt och sådana som vilar på rent svensk grund (jfr föregående avsnitt).

När det gäller det som sägs i artikel 6 b om samordning av gällande bestämmelser för att arbetsgivare och egenföretagare ska tillämpa principerna i artikel 8 systematiskt konstaterar regeringen följande. Artikel 8 i byggplatsdirektivet hänvisar till ramdirektivets allmänna principer, och lyfter fram att dessa ska beaktas särskilt i fråga om vissa särskilt angivna moment som förekommer på byggarbetsplatser. Regeringen har i det ovan nämnda överträdelseärendet intagit den inställningen att de allmänna principerna som anges i ramdirektivet är genomförda i svensk rätt och att de gäller generellt i alla situationer, inbegripet dem som nämns i artikel 8 i byggplatsdirektivet, och att det därför inte är nödvändigt för genomförandet att införa några särskilda bestämmelser på denna punkt (se 4.3, ovan).

I artikel 6 d handlar det om samverkan och samråd mellan dem som bedriver verksamhet på det gemensamma arbetsstället. Detta motsvarar ungefär de skyldigheter som gäller för den samordningsansvarige på en byggarbetsplats enligt 3 kap. 7 § i hittills gällande lydelse. Beskrivningen av samordningsuppgifterna enligt nu gällande lydelse av 3 kap. 7 § är, som *Arbetsmiljöverket* påpekat, annorlunda och delvis mer utförlig än beskrivningen i artikel 6 d. Regeringen anser därför att regleringen av skyldigheter för samordnaren under utförandet även bör innehålla en regel som klargör att den samordningsansvariges uppgifter enligt nuvarande 3 kap. 7 § ingår i det som åligger byggarbetsmiljösamordnaren. Detta gäller såväl den allmänna uppgiften att samordna som de preciserade uppgifterna i 3 kap. 7 § fjärde stycket.

Beträffande föreskrifterna i artikel 6 e och 6 f så bör de kunna föras in mer eller mindre ordagrant i listan över uppgifterna i den föreslagna bestämmelsen.

När det gäller samordnarens uppgifter enligt artikel 6 c rörande anpassning av arbetsmiljöplan och övrig dokumentation bör dessa komma till uttryck i lagtexten. Rättstekniskt bör detta lösas på samma sätt som när det gäller motsvarande uppgifter för byggherren (jfr 5.6, ovan) och för samordnaren under planering/projektering (6.2 ovan.).

I fråga om de önskemål som framförts av flera remissinstanser om tydligare och mer preciserade formuleringar hänvisas till vad som sagts ovan i motsvarande fråga under avsnitt 6.1.

7 Byggherrens ställföreträdare

7.1 Överlåtelse av byggherrens arbetsmiljöansvar

Regeringens förslag: Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete kan ersättas av en av denne anlita uppdragstagare under följande förutsättningar

1. uppdragstagaren har fått i uppdrag att självständigt ansvara för planering och projektering eller utförande av arbetet, och
2. det skriftligen har avtalats om att uppgifterna för den som låter utföra arbetet i stället ska gälla för uppdragstagaren i de delar som motsvarar uppdraget.

Om konsumenttjänstlagen (1985:716) ska tillämpas på uppdraget ska uppgifterna automatiskt gälla för uppdragstagaren om det inte skriftligen har avtalats om att de i stället ska gälla för den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbetet.

Utredningens förslag: I huvudsak detsamma som regeringens, men utan uttryckligt krav på att uppdragstagaren ska självständigt ansvara för planering och projektering eller utförande av arbetet och utan krav på att avtalen om ansvarsövergång ska vara skriftliga.

Remissinstanserna (SOU 2007:43): De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. *Landsorganisationen i Sverige (LO)* tillstyrker i och för sig att byggherrens ansvar i konsumentförhållanden kan gå över på en uppdragstagare om det inte missbrukas, men anser att förslaget i övrigt ger för vida möjligheter för byggherrar att överlåta arbetsmiljöansvaret; enligt LO kräver EG-rätten inte att det ska vara möjligt att överlåta byggherrens ansvar på en ställföreträdare. *Göta hovrätt* anser att konsekvenserna av förslaget vid delade entreprenader i konsumentförhållanden bör belysas. *Arbetsmiljöverket* anför bl.a.: Det borde framgå klarare att det endast kan bli fråga om två uppdrag, ett till projektören/planeraren och ett till genomföraren av arbetet. Enligt definitionen i direktivet kan ställföreträdare utses också för övervakningen av genomförandet vilket inte framgår av förslaget. När det gäller planeringen/projekteringen behåller byggherren ofta viss del av inflytandet; enligt verkets uppfattning skulle ”hela ansvaret” kunna anses ha avtalats bort även om byggherren skulle ha kvar ansvaret för att göra en förhandsanmälan. När det gäller det framtida brukandet är det byggherren som enligt plan- och bygglagen har ansvaret för den färdiga byggnaden och det kan ifrågasättas om ansvaret för den färdiga byggnadens egenskaper som kan ha betydelse för arbetsmiljön bör kunna delas upp mellan byggherren och uppdragstagaren. Det måste i tillsynen stå klart vem som har ansvaret och byggherren måste ha bevisbördan för att denne överlåtit

ansvaret, vilket bör framgå av lagtexten. Om parterna tvistar om ansvarsöverlåtelsen, eller om uppdragstagaren tagit på sig hela ansvaret men är ”låst” av själva uppdragsavtalet så att arbetsmiljölagen inte kan följas, bör verket kunna rikta sina krav mot både byggherren och uppdragstagaren.

Arbetsgruppens förslag: I sak detsamma som regeringens med den redaktionella skillnaden att arbetsgruppen använder sig av ordet ”byggherre” som kortform för ”den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete” (jfr 5.2, ovan).

Remissinstanserna (Ds 2008:24): *Arbetsgivarverket* tillstyrker arbetsgruppens förslag. *Svenskt Näringsliv* anför bl.a. att det är av godo att det krävs tydlighet genom såväl krav på skriftlighet som precisering av uppdraget. *Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO)* anser att kommande föreskrifter bör innehålla exempel på utformning av uppdragsavtalen. Flertalet remissinstanser har dock inte haft några synpunkter eller inte haft något att erinra, t.ex. *Arbetsmiljöverket* och *Göta hovrätt*, som anför att arbetsgruppen belyst frågorna kring ansvarsförhållandena vid delad entreprenad på godtagbart sätt. Den enda remissinstans som ställer sig negativ till förslaget är *LO*, som vidhåller sin tidigare kritik om att förslaget ger för vida möjligheter för byggherren att överlåta arbetsmiljöansvaret och i den delen tillägger: Det bör ställas krav på att uppdragstagaren ska ha kännedom om byggnads- och anläggningsarbete och kompetens rörande arbetsmiljöfrågor, vilket kan ligga till grund för föreskrifter och krav på certifiering av uppdragstagare.

Skälen för regeringens förslag

Behovet av en ny regel

Enligt byggplatsdirektivet 92/57/EEG finns vid sidan av byggherren och arbetsmiljösamordnarna en tredje aktör, byggherrens ställföreträdare. Av artikel 3 och 4 i direktivet framgår att uppgifterna för byggherren kan utföras av en ställföreträdare varmed enligt definitionen i artikel 2 c avses varje fysisk eller juridisk person som för byggherrens räkning ansvarar för utformningen, genomförandet eller övervakningen av genomförandet av projektet. Enligt artikel 7.1 gäller för ställföreträdaren, på motsvarande sätt som för byggherren, att det faktum att en arbetsmiljösamordnare utsetts inte befriar ställföreträdaren från ansvar för de uppgifter som samordnaren ska sköta. Några särskilda krav uppställs inte rörande ställföreträdaren annat än att denne just ska *ansvara* för utformningen eller genomförandet eller övervakningen av genomförandet av projekt.

Enligt nuvarande 3 kap. 7 § arbetsmiljölagen kan byggherrens samordningsansvar på gemensamma arbetsställen överlåtas till någon som bedriver verksamhet på ett gemensamt arbetsställe. Ansvaret enligt 3 kap. 14 § arbetsmiljölagen för att vid projekteringen beakta arbetsmiljösynpunkter avseende byggskedet och det framtida brukandet kan dock inte överlåtas, i varje fall inte när det gäller skyddsansvaret enligt arbetsmiljölagen. I straffrättsligt hänseende torde det dock vara möjligt för en byggherre att med ansvarsbefriande verkan överlåta ansvaret för

angränsande frågor på annan även utanför den egna organisationen, t.ex. ansvaret att upprätta en arbetsmiljöplan, se RH 1999:140.

Mot ovan bakgrund kan konstateras att nuvarande svensk rätt inte innefattar möjlighet för byggherre att fullt ut överlåta arbetsmiljöansvaret på en ställföreträdare enligt direktivets systematik. Att som *LO* möjligtvis är inne på helt utesluta möjligheten för en byggherre att utse en ställföreträdare som tar över ansvaret enligt arbetsmiljölagen är enligt regeringens mening inte förenligt med direktivet.

Hur ska regeln konstrueras?

Vid utformningen av en sådan regel står dock flera intressen mot varandra. På ena sidan kan det finnas skäl att en byggherre som saknar förutsättningar och kompetens för att fullt ut axla arbetsmiljöansvaret i stället för att utse en arbetsmiljösamordnare, för vars uppgifter byggherren alltid bär ett ansvar, ska kunna utse en ställföreträdare som tar över både uppgifter och ansvar från byggherren. På andra sidan kan det inte komma i fråga att vem som helst ska kunna utses som ställföreträdare utan det måste finnas klara och tydliga begränsningar. I definitionen av byggherrens ställföreträdare i artikel 2 c i byggplatsdirektivet ingår att ställföreträdaren ska ansvara för byggherrens uppgifter. En regel om att byggherren ska kunna överlåta arbetsmiljöansvaret på annan bör mot den bakgrunden konstrueras så att den bidrar till att säkerställa att ställföreträdaren *ansvarar* för byggherrens uppgifter i arbetsmiljöhänseende.

Civilrättsligt uppdragsavtal

Som utredningen framhåller är byggplatsdirektivets definition av byggherrens ställföreträdare relativt öppen vilket möjliggör för medlemsstaterna att anpassa bestämmelserna till branschförhållandena i respektive land. Utredningen konstaterar att det i Sverige finns några vanligen förekommande standardavtal inom området för byggnads- eller anläggningsarbete: En byggherre kan anlita en uppdragstagare för projektering och utförande, vilket regleras i Allmänna bestämmelser för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten (ABT 06). Byggherren kan också anlita en entreprenör för utförandet som i sin tur anlitar underentreprenörer, s.k. generalentreprenad, eller själv anlita alla inblandade entreprenörer, s.k. delad entreprenad, vilka entreprenadformer regleras i Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader (AB 04). Därtill kommer ett särskilt standardavtal för småhusentreprenader i konsumentförhållanden, Allmänna bestämmelser för småhusentreprenader (ABS 05).

Regeringen anser att byggherrens möjligheter att överlåta arbetsmiljöansvaret till en ställföreträdare lämpligen bör ta sin utgångspunkt i denna avtalsbild. Byggherren bör alltså kunna överlåta sina uppgifter och sitt ansvar enligt arbetsmiljölagen för planering och projektering samt utförande av arbetet till en entreprenör som ansvarar för allt detta arbete, i princip en totalentreprenör, och ansvaret för genomförandet av projektet

till en uppdragstagare som har till uppgift att utföra detta arbete, i princip en generalentreprenör.

Regeringen anser också att det kan vara lämpligt att i lagtexten tala om ”uppdragstagaren” så att regleringen inte låses fast vid en viss terminologi. Det avgörande är alltså vilka uppgifter som uppdragstagaren har att utföra enligt uppdragsavtalet, och i den delen råder avtalsfrihet.

För att en överlåtelse av arbetsmiljöansvaret ska vara möjlig bör det dock krävas att uppdragstagaren har att *självständigt* utföra uppgifterna enligt det civilrättsliga uppdragsavtalet, alltså utan inblandning av byggherren. I andra fall kan det inte sägas att uppdragstagaren tar över ansvaret. Som arbetsgruppen anfört är kravet på självständighet så grundläggande att det bör framgå av lagtexten.

När det gäller planeringen och projekteringen så torde, som *Arbetsmiljöverket* varit inne på, det inte vara vanligt att en uppdragstagare har ett sådant självständigt ansvar för arbetet i den delen. Ett exempel på ett avtal där uppdragstagaren tar på sig ett självständigt ansvar för planering och projektering (och utförande) kan vara avtal om s.k. nyckelfärdiga hus där entreprenören i princip tar på sig ansvaret för projektet från början till slut (från skiss till nyckel); i sådana fall framstår det också som naturligt att även arbetsmiljöansvaret bör kunna föras över helt och hållet på uppdragstagaren.

Även i andra fall bör det vara möjligt att en uppdragstagare träder in i byggherrens ställning rörande uppgifter och ansvar för planeringen och projekteringen, t.ex. när uppdragstagaren kommer in i bilden först efter en upphandling efter det inledande programskedet och arbetet med skisser för bygglovhandlingar. Med andra ord bör det inte nödvändigtvis vara så att uppdragstagaren tar ansvar för allt som hör till planeringen och projekteringen från början till slut, utan det avgörande bör vara att uppdragstagaren, från det att denne kommer in i processen, har ett självständigt ansvar för uppgifternas utförande. Detsamma gäller i samband med utförandet av arbetet.

En särskild fråga gäller tilläggsbeställningar från byggherrens sida. Tillägsarbeten är i princip ett avtal om nya arbetsuppgifter. Så länge uppdragstagaren självständigt har ansvaret för arbetet enligt tilläggsbeställningarna så bör det anses föreligga ett sådant civilrättsligt uppdragsavtal som enligt förslaget utgör en grundläggande förutsättning för att överlåtelse av arbetsmiljöansvaret ska vara möjlig.

Om byggherren däremot inte på detta sätt lämnar över arbetsuppgifterna till en uppdragstagare som självständigt har att utföra uppgifterna, oavsett om det gäller planeringen och projekteringen eller utförandet, så bör det inte vara möjligt att överlåta arbetsmiljöansvaret. Det gäller t.ex. om byggherren anlitar olika entreprenörer genom en delad entreprenad, även i konsumentförhållanden.

I sådana situationer där en överlåtelse av ansvaret inte kan ske är byggherren i stället hänvisad att för det praktiska utförandet av de med arbetsmiljösynpunkterna sammanhängande uppgifterna utse en byggarbetsmiljösamordnare, en annan person eller ett annat företag, men ansvaret enligt arbetsmiljölagen kan byggherren inte avtala bort i sådana fall.

Den ovan föreslagna regleringen torde täcka direktivets definition om byggherrens ställföreträdare som varje fysisk eller juridisk person som

för byggherrens räkning ansvarar för utformningen eller genomförandet av ett projekt. Direktivet talar därutöver om att ställföreträdaren kan ansvara för övervakningen av genomförandet av ett projekt. Om uppdragstagaren självständigt ansvarar för utförandet av ett projekt torde däri ligga också ett ansvar för övervakningen av genomförandet av detta projekt. Något behov av att i Sverige införa en möjlighet för byggherren att överlåta arbetsmiljöansvaret endast för övervakningen av genomförandet av ett projekt kan knappast finnas, och någon sådan möjlighet föreslås alltså inte.

Skriftligt avtal om ansvarsöverlåtelse

Vid sidan av det grundläggande uppdragsavtalet om uppdragstagarens ansvar att självständigt ansvara för planering och projektering eller genomförande av arbetet bör det dessutom krävas ett särskilt avtal om att ansvaret enligt arbetsmiljölagen ska flyttas över till uppdragstagaren.

Det särskilda avtalet om ansvarsöverlåtelsen bör endast kunna ta sikte på byggherrens uppgifter och ansvar enligt arbetsmiljölagen som motsvarar uppgifterna som ska utföras enligt uppdragsavtalet.

Om uppdragsavtalet tar sikte på såväl planeringen och projekteringen som utförandet bör således alla uppgifter som ankommer på byggherren kunna gå över på uppdragstagaren. Detta innebär ansvaret att beakta arbetsmiljösynpunkter avseende det framtida brukandet, bl.a. av det skälet att arbetsmiljösynpunkterna under utförandet också kan ha betydelse för det framtida brukandet, t.ex. utformningen av en kryptgrund.

Om uppdragsavtalet endast gäller utförandet så bör det endast vara byggherrens uppgifter enligt arbetsmiljölagen i det skedet som kan bli föremål för avtalet om ansvarsöverlåtelse.

Regeringen anser, lika med arbetsgruppen, att det särskilda avtalet om ansvarsövergången för tydlighets skull bör upprättas skriftligen och att detta krav bör framgå av lagtexten.

Konsumentförhållanden

Regeringen anser vidare, lika med utredningen och arbetsgruppen, att det i konsumentförhållanden finns skäl för en särregel. I dessa fall är byggherren typiskt sett en person som har mindre bra förutsättningar för att ta fullt ansvar för arbetsmiljön. I dessa fall bör därför arbetsmiljöansvaret automatiskt gå över på uppdragstagaren med möjlighet för byggherren och uppdragstagaren att särskilt avtala om att ansvaret i stället ska ligga på byggherren.

Kompetens och certifiering?

Enligt regeringens uppfattning bör den ovan föreslagna regleringen normalt sett vara tillräcklig för att förebygga missbruk av möjligheterna för en byggherre att överlåta sitt arbetsmiljöansvar på ett annat subjekt som helt och hållet tar över ansvaret.

Dock bör det, om det finns särskilda skäl, finnas möjligheter för Arbetsmiljöverket att flytta ansvaret från en uppdragstagare till en byggherre, och i vissa fall från en byggherre till en uppdragstagare, se vidare 10.1, nedan.

Regeringen anser inte att det därutöver, som *LO* varit inne på, finns skäl att fastslå några särskilda formella krav i arbetsmiljölagen på uppdragstagarens kännedom om byggnads- eller anläggningsarbete eller kompetens i byggarbetsmiljöfrågor som skulle ligga till grund för certifiering av entreprenörer. Sådana mekanismer kan ske på frivillig basis på marknaden, men det finns inte skäl att slå fast några sådana krav i arbetsmiljölagen.

Tillsyn

När det gäller tillsynsfrågorna bör, som *Arbetsmiljöverket* framhållit, det naturligtvis ankomma på en byggherre att visa att det finns ett uppdragsavtal av sådan innebörd att uppdragstagaren kan överta arbetsmiljöansvaret.

Svenskt Näringsliv anför att det naturligtvis kan ligga ett visst mått av osäkerhet i tolkningsfrågor om en uppdragstagares uppdrag är ”självständigt” i förhållande till byggherren eller i vilken utsträckning uppdragstagaren är alltför låst av uppdragsavtalet för att kunna ta över byggherrens arbetsmiljöansvar, men framhåller att sådana tolkningsfrågor torde vara möjliga att hantera. Regeringen gör ingen annan bedömning.

Om de ekonomiska ramarna har dragits upp så snävt att uppdragstagaren inte kan följa arbetsmiljölagen eller om uppdragstagaren är ”låst” av avtalet, situationer som både *LO* och *Arbetsmiljöverket* tagit upp, så torde detta innefatta sådana särskilda skäl som ger Arbetsmiljöverket möjlighet att flytta tillbaka arbetsmiljöansvaret till byggherren, se vidare avsnitt 10.1.

8 Byggnads- eller anläggningsarbete och andra arbetsställen

8.1 Samordningsansvar på andra arbetsställen än för byggnads- eller anläggningsarbete

Regeringens bedömning: Med undantag för reglerna om arbetsmiljöansvaret vid byggnads- eller anläggningsarbete bör nuvarande regler om samordningsansvar på gemensamma arbetsställen stå kvar oförändrade i sak, vilket innebär att det även framgent ska vara möjligt att överlåta samordningsansvaret.

Utredningens förslag: Möjligheten att överlåta samordningsansvaret slopas.

Remissinstanserna (SOU 2007:43): *Arbetsgivarverket* avstyrker att samordningsansvaret inte ska kunna överlåtas.

Arbetsgruppens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna (Ds 2008:24): *Arbetsgivarverket* tillstyrker arbetsgruppens förslag. Övriga remissinstanser har inte haft något att erinra eller har inte haft några synpunkter.

Skälen för regeringens bedömning: Regler om samordningsansvar på gemensamma arbetsställen finns i nuvarande 3 kap. 7 § arbetsmiljölagen. Vid sidan av regler om samordningsansvar på gemensamma arbetsställen för byggnads- eller anläggningsarbeten finns regler som utpekar vem som är ansvarig för samordningen på fasta driftställen, fartyg, fartyg på svenskt varv, och under lastning och lossning i svensk hamn. Ansvaret för samordningen kan överlåtas från den som lagen utpekar som ansvarig till någon av dem som bedriver arbete på arbetsstället, eller, i fråga om lastning och lossning av fartyg i svensk hamn, på hamnen eller redaren. Därutöver finns regler om samordningsansvar på ”andra gemensamma arbetsställen” av innebörd att de som bedriver arbete där kan komma överens om att en av dem ska ha ansvar för samordningen.

Frågan nu är om det bör ske någon förändring av möjligheterna att överlåta samordningsansvaret i situationerna som inte rör byggnads- eller anläggningsarbete. Det handlar alltså om möjligheten att överlåta samordningsansvaret i de situationer där lagen pekar ut en bestämd aktör med ansvar för samordning av arbetsmiljöfrågor på gemensamma arbetsställen som utgörs av fast driftställe, fartyg, fartyg på svenskt varv eller fartyg under lastning och lossning i svensk hamn.

Regeringen anser, lika med arbetsgruppen, att det inte finns skäl att avskaffa möjligheten att överlåta samordningsansvaret i dessa situationer.

8.2 Byggnads- eller anläggningsarbete på annat arbetsställe

Regeringens förslag: Om byggnads- eller anläggningsarbete utgör gemensamt arbetsställe med annan verksamhet gäller för byggnads- eller anläggningsarbetet de särskilda reglerna i lagen om sådant arbete. I fråga om den övriga verksamheten gäller de nuvarande reglerna om samordning på gemensamt arbetsställe. Den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor i fråga om den övriga verksamheten ska se till att samråd kommer till stånd med den som har utsetts till byggarbetsmiljösamordnare i syfte att åstadkomma tillfredsställande skyddsförhållanden.

Utredningens förslag: I princip detsamma som regeringens med de skillnaderna att regeln om delat ansvar endast gäller fast driftsställe och i övrigt att de ansvariga endast ska samråda med varandra.

Remissinstanserna (SOU 2007:43): *Sveriges Kommuner och Lands-ting*, *Arbetsgivarverket* och *Landsorganisationen i Sverige* tillstyrker. *Göta hovrätt* anför att tveksamheter kan uppstå när det gäller huruvida en samordningsfråga är hänförlig till byggnadsarbetena eller till förhållandet mellan byggnadsarbetena och den ordinarie verksamheten på det fasta

driftstället. När det gäller samrådsskyldigheten anför *Arbetsmiljöverket* att skyldigheterna bör vara desamma som för dem som bedriver verksamhet på gemensamma arbetsställen, dvs. att de ansvariga ska ”samråda och gemensamt verka för att åstadkomma tillfredsställande skydds-förhållanden”.

Arbetsgruppens förslag överensstämmer med regeringens förutom andra meningen i förslagsrutan: Den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor enligt 7 d § och den byggarbetsmiljösamordnare som har utsetts enligt 6 § för utförande av arbetet ska samråda och gemensamt verka för att åstadkomma tillfredsställande skydds-förhållanden.

Remissinstanserna (Ds 2008:24): *Svenskt Näringsliv* anser att lagtexten inte är enkelt och tydligt skriven och att hänvisningarna borde kunna förenklas och att det sista ledet borde kunna förtydligas enligt följande. Den som är ansvarig för samordningen enligt 7 d § ansvarar för att samråd kommer till stånd med den som utsetts till byggarbetsmiljösamordnare enligt 6 § för att de gemensamt ska verka för att åstadkomma tillfredsställande skydds-förhållanden. *Arbetsmiljöverket* reser frågan hur verket ska agera om de som ska samråda med varandra inte är överens om vilka skyddsåtgärder som ska vidtas.

Skälen för regeringens förslag: En särskild fråga gäller utformningen av reglerna om samordningsansvar när det gäller ombyggnader på befintliga arbetsställen, t.ex. på ett fast driftsställe. När byggnads- eller anläggningsarbetet inte är avskilt från den övriga verksamheten på det gemensamma arbetsstället, uppstår frågan vem som ansvarar för samordningen av arbetsmiljöfrågor med tanke på att lagen utpekar olika ansvars-subjekt. Praktiskt försvaras det hela av att partiell överlåtelse av samordningsansvaret inte anses kunna ske, utan samordningsansvaret för hela det gemensamma arbetsstället måste enligt gällande rätt åvila ett ansvars-subjekt.

Regeringen anser, lika med utredningen och arbetsgruppen, att det följer av byggherrens direktiv att det ska vara byggherren/ställföreträdaren som ska ha arbetsmiljöansvaret för byggnads- eller anläggningsarbetet samt att detta ansvar inte bör utsträckas till den övriga verksamheten på t.ex. ett fast driftsställe. Precis som utredningen och arbetsgruppen, föreslår regeringen i stället att om ett arbetsställe för byggnads- eller anläggningsarbete utgör gemensamt arbetsställe med annan verksamhet på ett fast driftsställe så ska byggherren/ställföreträdaren ansvara för samordningen av arbetsmiljöfrågorna som avser byggnads- och anläggningsarbetena och den som råder över det fasta driftsstället ska ansvara för samordningen av verksamheten i övrigt.

Regeringen anser också, lika med arbetsgruppen, att samma lösning bör gälla även andra gemensamma arbetsställen än fasta driftsställen där lagen anvisar en samordningsansvarig och där det också kan förekomma byggnads- eller anläggningsarbete inblandat med den övriga verksamheten så att det uppstår ett gemensamt arbetsställe mellan byggnads- eller anläggningsarbetet och den övriga verksamheten. Det kan förstås inte gälla verksamhet ombord på ett fartyg eftersom det där inte handlar om att utföra byggnads- eller anläggningsarbete, men det kan däremot gälla verksamhet på varv eller i den hamn där fartyget befinner sig för lastning och eller lossning liksom på ett sådant ”annat gemensamt arbetsställe”

som avses i nuvarande 3 kap. 7 § arbetsmiljölagen. Även i sådana situationer följer det av byggplatsdirektivet att byggherren/ställföreträdaren har de uppgifter och det ansvar som framgår av byggplatsdirektivet såvitt avser byggnads- och anläggningsarbetet, och regeln om det delade ansvaret bör gälla även dessa situationer.

De som sålunda är ansvariga bör som *Arbetsmiljöverket* framhållit vara skyldiga att samråda och gemensamt verka för att åstadkomma tillfredsställande skyddsförhållanden i likhet med vad som gäller de som bedriver verksamhet eller arbetar på ett gemensamt arbetsställe. I denna del har *Svenskt Näringsliv* föreslagit en justerad lydelse av arbetsgruppens förslag som innebär att det ankommer på den som är ansvarig för samordningen för ett gemensamt arbetsställe på fast driftställe osv. att se till att samråd kommer till stånd för att åstadkomma tillfredsställande skyddsförhållanden. Regeringen anser att en sådan ordning har fog för sig och skapar en klarare ansvarsfördelning, och har utformat sitt förslag med beaktande av detta.

De gränsdragningsfrågor som *Göta hovrätt* tog upp beträffande vilka samordningsfrågor som är hänförliga till de olika delarna bör, som arbetsgruppen anført, i första hand lösas inom ramen för nyss nämnt samråd och andra åtgärder för att åstadkomma tillfredsställande skyddsförhållanden och i sista hand blir det en fråga som får lösas i den praktiska tillsynen under hänsynstagande till omständigheterna i det enskilda fallet. *Arbetsmiljöverket* reser frågan hur verket ska förfara om de som ska samråda med varandra inte kommer överens om vilka skyddsåtgärder som ska vidtas. Regeringen anser att verket i sådant fall får avgöra vilka skyddsåtgärder som är erforderliga och sedan utifrån ett naturligt betraktelsesätt avgöra vem som bör svara för att åtgärden kommer till stånd.

9 Byggarbetsmiljösamordnares anvisningar

9.1 Skyldighet att följa anvisningar på gemensamt arbetsställe

Regeringens förslag: De som bedriver verksamhet eller arbetar på ett gemensamt arbetsställe ska följa anvisningar från en byggarbetsmiljösamordnare i fråga om byggnads- eller anläggningsarbete och från den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor i övriga fall.

Utredningens förslag: I sak väsentligen detsamma som regeringens.

Remissinstanserna (SOU 2007:43): *Landsorganisation i Sverige* tillstyrker utredningens förslag, som inte föranlett några särskilda synpunkter från remissinstanserna i övrigt.

Arbetsgruppens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna (Ds 2008:24) har tillstyrkt eller inte haft något att erinra.

Skälen för regeringens förslag: Byggbplatsdirektivet 92/57/EEG föreskriver att arbetsgivare, egenföretagare och arbetsgivare som personligen tar del i arbetet ska följa anvisningar från arbetsmiljösamordnarna (artikel 9 b, 10.1 b och 10.2 b).

Enligt nuvarande 3 kap. 7 § sista stycket arbetsmiljölagen ska arbetsgivare och de som arbetar på ett gemensamt arbetsställe följa anvisningar från en samordningsansvarig.

Regeringen anser, lika med arbetsgruppen, att den nämnda regeln bör justeras så att den tar sikte på alla som bedriver verksamhet eller arbetar på arbetsstället samt kompletteras med en skyldighet att följa de anvisningar som en byggarbetsmiljösamordnare lämnar, och att den nya regeln lämpligen placeras i anslutning till den allmänna regeln rörande skyldigheter för dem som bedriver verksamhet eller arbetar på gemensamma arbetsställen (3 kap. 7 f § i lagförslaget).

10 Tillsyn

10.1 Överflyttning av skyddsansvar

Regeringens förslag: Arbetsmiljöverket får, om det finns särskilda skäl, flytta ansvaret mellan byggherre och uppdragstagare i båda riktningarna.

Utredningens förslag: I sak detsamma som arbetsgruppens med den skillnaden att ansvaret kan flyttas över även till någon som bedriver verksamhet på arbetsstället.

Remissinstanserna (SOU 2007:43) har inte haft något att erinra.

Arbetsgruppens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna (Ds 2008:24) har inte haft något att erinra.

Skälen för regeringens förslag: Enligt nuvarande 7 kap. 6 § arbetsmiljölagen får Arbetsmiljöverket om det finns särskilda skäl flytta över ansvaret för samordningen av arbetsmiljöfrågor från den som lagen utpekar till, i fråga om byggnads- eller anläggningsarbete, byggherren eller någon som bedriver verksamhet på arbetsstället. Det kan t.ex. ske om den som har ansvaret är uppenbart olämplig för uppgiften.

Regeringen anser, lika med utredningen och arbetsgruppen, att ansvaret när det gäller byggnads- eller anläggningsarbete bör, om det finns särskilda skäl, kunna flyttas i endera riktningen mellan en byggherre och en av denne utsedd uppdragstagare som anlåtats av byggherren för att självständigt ansvara för planering och projektering eller utförandet av byggnads- eller anläggningsarbetet. Det kan på ena sidan avse t.ex. en uppdragstagare som trots avtalen om att denne ska ansvara byggherrens uppgifter inte gör detta, t.ex. en s.k. målvakt, eller en situation där de ekonomiska ramarna har dragits upp så snävt att uppdragstagaren inte kan följa arbetsmiljölagen eller där uppdragstagaren är ”låst” av avtalet (jfr ovan avsnitt 7 i slutet). Det kan på andra sidan handla om ett konsumentförhållande om uppförande av ett nyckelfärdigt hus där entreprenören tagit på sig hela ansvaret för planering och

projektering samt utförandet av arbetet men där det avtalats om att byggherren ändå ska ha kvar ansvaret trots att byggherren inte har kapacitet att ta ansvar för uppgifterna.

10.2 Förelägganden och förbud

Regeringens förslag: Arbetsmiljöverket ska ha möjlighet att meddela förelägganden eller förbud för att säkerställa efterlevnaden av de nya reglerna, även när det gäller byggarbetsmiljösamordnarna och deras uppgifter.

Utredningens förslag: Byggarbetsmiljösamordnarna ska inte ha något skyddsansvar.

Remissinstanserna (SOU 2007:43) har inte haft några invändningar.

Arbetsgruppens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna (Ds 2008:24): har inte haft några invändningar.

Skälen för regeringens förslag: Arbetsmiljöverket bör kunna meddela förelägganden eller förbud för att säkra efterlevnaden av de nya arbetsmiljöreglerna mot alla ansvarssubjekt, inbegripet byggarbetsmiljösamordnarna.

11 Följdändringar

11.1 Tillämpning av de nya reglerna på vissa grupper som inte anses som arbetstagare

Regeringens förslag: Arbetskraft som inte formellt är arbetstagare enligt lagen om mottagande av asylsökande, lagen om arbetsmarknadspolitiska program och socialtjänstlagen ska omfattas av samma arbetsmiljöregler som i dag, vilket innebär att 3 kap. 6–13 §§ i lagförslaget ska tillämpas på dem.

Utredningens förslag: Utredningen har inte lämnat något förslag i denna del.

Remissinstanserna (SOU 2007:43) har inte berört saken.

Arbetsgruppens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna (Ds 2008:24): Arbetsgruppens förslag tillstyrks av bl.a. *Migrationsverket*. Övriga remissinstanser har inte haft något att erinra eller har inte haft några synpunkter, bl.a. *Arbetsförmedlingen* och *Socialstyrelsen*.

Skälen för regeringens förslag: Viss arbetskraft som inte är arbetstagare i formell mening enligt särskilda författningar omfattas ändå av arbetsmiljölagen i vissa delar. Det gäller asylsökande som av Migrationsverket ges sysselsättning i form av bl.a. skötsel av förläggningar, deltagare i vissa arbetsmarknadspolitiska program samt personer som

deltar i av socialnämnd anvisad praktik och kompetenshöjande verksamhet som förutsättning för att erhålla försörjningsstöd.

Beträffande deltagarna i de arbetsmarknadspolitiska programmen och dem som deltar i av socialnämnd anvisad praktik m.m. gäller det 3 kap. 7–14 §§ arbetsmiljölagen, och beträffande de asylsökande gäller det 3 kap. 7–13 §§ arbetsmiljölagen.

Regeringen föreslår, lika med arbetsgruppen, att dessa grupper bör omfattas av samma regler som i dag och lämpligen i samma omfattning. Hänvisningarna i författningarna i dag, i de delar som ovan nämnts, kan för de tre grupperna därför ersättas med hänvisningar till 3 kap. 6–13 §§ enligt förslaget. Dessa paragrafer innehåller skilda delar och element som motsvarar innehållet i nuvarande 3 kap. 7–14 §§.

11.2 Tillämpning av de nya reglerna på personal i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten

Regeringens förslag: För dem som tjänstgör i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten ska samma regler gälla som i dag.

Utredningens förslag Utredningen har inte lämnat något förslag i denna del.

Remissinstanserna (SOU 2007:43) har inte berört saken.

Arbetsgruppens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna (Ds 2008:48): Arbetsgruppens förslag tillstyrks av bl.a. *Arbetsgivarverket*. Övriga remissinstanser har inte haft något att erinra eller har inte haft några synpunkter.

Skälen för regeringens förslag: Personalen i utlandsstyrkan är anställda i vanlig ordning av Försvarsmakten. Särskilda föreskrifter gäller dock rörande i vilken omfattning vissa lagar ska gälla till följd av de speciella förhållandena som omgärdar tjänstgöringen. När det gäller tjänstgöring utomlands är arbetsmiljölagen tillämplig, om inte tjänstgöringsförhållandena hindrar en sådan tillämpning, men endast, såvitt nu är i fråga, beträffande nuvarande 3 kap. 6 §.

Den paragrafen motsvaras i promemorians lagförslag av 3 kap. 7 f § första och andra stycket, och regeringen föreslår, lika med arbetsgruppen, att den nuvarande hänvisningen justeras i enlighet härmed.

12 Ikraftträdande

Regeringens förslag: Ändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2009.

Arbetsgruppens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna (Ds 2008:24): *Byggherrarna* framhåller att ikraftträdandet av de nya reglerna den 1 januari 2009 förutsätter att Arbetsmiljöverket måste vara klart med sina föreskrifter och information under hösten 2008 för att branschen ska hinna ställa om sig och anpassa sig till

de nya reglerna. I övrigt har remissinstanserna inte berört frågan om ikraftträdandet.

Skälen för regeringens förslag: Ändringarna i arbetsmiljölagen måste koordineras med nödvändiga ändringar i Arbetsmiljöverkets föreskrifter, och detta arbete har redan inletts.

Det kan också finnas behov av informationsinsatser om det nya regelverket, som berör många företag och personer som är inblandade i byggnads- eller anläggningsarbete.

Mot bakgrund av att det handlar om att korrekt genomföra EG-rätten och med hänsyn till det pågående överträdelseärendet bör dock reglerna träda i kraft så snart som möjligt.

Regeringen föreslår att samtliga regler träder i kraft den 1 januari 2009.

Regeringen ser inte behov av några särskilda övergångsregler.

13 Konsekvenser

Anpassningen till byggherrens direktivet innebär formellt sett stora förändringar av de svenska arbetsmiljöreglerna om byggnads- och anläggningsarbete. I realiteten torde de förändringar som krävs i förhållande till dagens läge vara små. Exempelvis motsvaras samordnare för utförandet av byggnadsarbetet i stort av samordningsansvarig enligt dagens regler. Till samordnare för övergripande planering och projektering kan byggherren utse sig själv eller någon annan som i dag sköter denna uppgift. Inte heller här torde någon större förändring i praktiken vara nödvändig jämfört med dagens arbetssätt.

En förändring är att byggherren enligt förslaget har kvar ett ”backupansvar” för samordnarens uppgifter under genomförandet. Enligt dagens regler kan byggherren med befriande verkan överlåta samordningsansvaret. Detta balanseras dock av de regler som finns i förslaget om möjlighet för byggherren att med befriande verkan överlämna sitt ansvar för såväl planering/projektering som för utförandet till en uppdragstagare som helt övertagit byggherrens roll under planering/projektering respektive genomförande. Detta kan t.ex. vara en totalentreprenör eller generalentreprenör. I dag kan en byggherre inte befrias från ansvaret enligt arbetsmiljölagen för projektering även om det i praktiken ofta är någon annan som anlitas för att utföra uppgifterna.

Det kommer initialt att behövas väsentliga utbildningsinsatser och information, både hos Arbetsmiljöverket och inom branschen, vilket också framhållits av *Sveriges Kommuner och Landsting* liksom *Byggherrarna* som understryker att det är nödvändigt med tidig information för att branschen ska kunna ställa om sig och anpassa sig till de nya reglerna. *Byggherrarna* framhåller att de förutsätter att Arbetsmiljöverket antingen har eller erhåller resurser för den information om de nya reglerna som är nödvändig. En närmare bedömning av det resursbehov som detta föranleder kommer att göras i samband med den översyn av den framtida arbetsmiljöpolitiken som nu pågår. I övrigt kan inte några påtagliga kostnadsökningar förutses, vare sig för företag och andra som berörs av reglerna eller statsfinansiellt.

Positiva effekter av de föreslagna reglerna är framför allt att en anpassning till det regelsystem som gäller i andra europeiska länder underlättar fri rörlighet av tjänster på byggområdet, både när det gäller svenska företags verksamhet i utlandet och utländska företags verksamhet i Sverige. Detta bör på sikt innebära ekonomiska vinster för samhälle och företag. En annan positiv konsekvens är att det föreslagna systemet är mer konsistent och logiskt än nuvarande regler som tillkommit efterhand under flera decennier. Sedan den initiala utbildningen har genomförts, innebär en anpassning till EG-reglerna på sikt en regelförenklingseffekt. Detta kan ha betydelse inte minst för små och medelstora företag.

De nya reglerna står inte i strid med ILO:s konventioner nr 155 och 167, vilket också *ILO-kommittén* har konstaterat.

14 Författningskommentar

14.1 Förslaget till lag om ändring i Arbetsmiljölagen (1977:1160)

3 kap. 6 §

Paragrafen behandlar uppgifter och ansvar för den som ”låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete”. Begreppet ”byggherre” används inte i lagtexten för att undvika sammanblandning med begreppet ”byggherre” i plan- och bygglagen, men används för enkelhets skull i det följande, jfr avsnitt 5.2.

Första stycket första punkten motsvarar nuvarande 3 kap. 14 § första stycket första meningen, som justerats enligt följande.

Vad som sägs om samordning av olika delar av projekteringen har strukits, men kommer i stället till uttryck i 7 a § rörande arbetsmiljösamordnarens samordningsuppgifter för vilka också byggherren har ett ansvar enligt andra stycket i denna paragraf.

Uttrycket ”projektering” har ersatts med ”under varje skede av planeringen och projekteringen”, se avsnitt 5.3.

Regeln i första stycket första punkten ska tillämpas på samma sätt som i dag med beaktande av justeringarna ovan. Denna regel sammantaget med de andra regler som nämnts ovan genomför artikel 4 i byggplatsdirektivet, såvitt avser byggherren.

Första stycket andra och tredje punkterna tar sikte på byggherrens skyldighet att utse byggarbetsmiljösamordnare och har behandlats i avsnitt 5.4. Byggherren ska utse en lämplig byggarbetsmiljösamordnare dels för planeringen och projekteringen med de uppgifter som framgår av 7 a §, dels för utförande av arbetet med de uppgifter som framgår av 7 b och 7 e §§. Byggarbetsmiljösamordnare ska finnas vid varje form av planering eller projektering och på varje arbetsställe för byggnads- eller anläggningsarbete oavsett om det är ett gemensamt arbetsställe eller inte. Det kan vid varje tidpunkt inte finnas mer än en samordnare för planeringen och projekteringen resp. en samordnare för utförandet av arbetet.

Byggherren kan utse sig själv eller annan till byggarbetsmiljösamordnare. Reglerna i första stycket andra och tredje punkterna genomför artikel 3.1 jämförd med artiklarna 2 e och 2 f i byggplatsdirektivet, såvitt avser byggherren.

I *andra stycket* framgår att det förhållandet att byggherren har utsett annan än sig själv till byggarbetsmiljösamordnare inte befriar byggherren från ansvar för de uppgifter byggarbetsmiljösamordnaren ska sköta. Denna regel har behandlats i avsnitt 5.5. Regeln genomför artikel 7.1 i byggplatsdirektivet såvitt avser byggherren.

3 kap. 7 §

Paragrafen behandlar arkitekters, konstruktörers m.fl. projekteringsansvar vid byggnads- eller anläggningsarbete. Paragrafen motsvarar nuvarande 3 kap. 14 § andra stycket, som justerats i sak endast på det sättet att det anges att ansvaret gäller under varje skede av planeringen och projekteringen, se närmare om detta i avsnitt 5.3. I övrigt rör det sig endast om redaktionella ändringar t.ex. att det i lagtexten tydligare lyfts fram att ansvaret avser såväl byggskedet som det framtida brukandet.

3 kap. 7 a §

Paragrafen behandlar uppgiften rörande samordning under varje skede av planering och projektering som ankommer på byggarbetsmiljösamordnaren som har utsetts för planering och projektering av arbetet, och har behandlats i avsnitten 6.1 och 6.2. Regeln genomför artikel 5 a i byggplatsdirektivet.

3 kap. 7 b §

Paragrafen behandlar uppgifter som ankommer på byggarbetsmiljösamordnaren som har utsetts för utförande av arbetet, och har behandlats i avsnitten 6.1 och 6.3.

Första stycket första meningen anger ett antal uppgifter som motsvarar de uppgifter som ankommer på en samordningsansvarig vid byggnads- eller anläggningsarbete enligt nuvarande 3 kap. 7 § med den skillnaden att uppgifterna enligt denna paragraf gäller på alla arbetsställen, inte bara gemensamma.

Första stycket punkterna 1–5 innefattar ytterligare uppgifter som ankommer på byggarbetsmiljösamordnaren under utförandet enligt artikel 6 i byggplatsdirektivet som på detta sätt genomförs i svensk rätt.

På gemensamma arbetsställen ska reglerna ges en sådan tillämpning att uppgifterna omfattar det som krävs enligt EG-rätten, ytterst enligt EG-domstolens praxis. När det gäller andra arbetsställen måste det också ske en viss samordning med tanke t.ex. på planering av arbetsmoment och beräkning av tidsåtgång, systematisk tillämpning av relevanta arbetsmiljöregler och arbetsmiljöplanen osv. Vad som närmare sett krävs får bedömas med hänsyn till faktorer såsom arbetsställets storlek, hur många som arbetar där samt arten av de arbeten som bedrivs. De närmare

detaljerna rörande tillämpningen får anges genom föreskrifter eller preciseras från fall till fall genom Arbetsmiljöverkets tillsyn.

3 kap. 7 c §

Paragrafen behandlar förutsättningarna för att byggherren ska kunna överlåta sina uppgifter och sitt ansvar på en uppdragstagare, och har behandlats i kapitel 7.

Av *första stycket* framgår följande. Det måste för det första föreligga ett civilrättsligt uppdragsavtal enligt vilket uppdragstagaren tagit på sig att för byggherrens räkning självständigt ansvara för planeringen och projekteringen eller för utförandet av arbetet; avtalet kan avse endera eller båda av dessa faser ”planering och projektering” eller ”utförande” av arbetet. Uppdrag som byggarbetsmiljösamordnare är inte ett sådant uppdragsavtal som avses i denna paragraf, utan avtalet ska vara knutet till det konkreta arbetet. Kravet på självständighet gäller från det att entreprenören kommer in i bilden, t.ex. efter upphandling. Självständighetskravet är inte uppfyllt vid uppdragsavtal inom ramen för en s.k. delad entreprenad eftersom uppdragstagaren då endast har ansvar för viss del av arbetet. Typiskt sett handlar det i stället om avtal om totalentreprenad eller avtal om generalentreprenad. Om det finns ett sådant uppdragsavtal kan byggherren och uppdragstagaren genom ett skriftligt avtal komma överens om att byggherrens uppgifter och ansvar enligt arbetsmiljölagen i de delar som motsvarar uppdragsavtalet ska gå över på uppdragstagaren. Om uppdragsavtalet avser t.ex. planeringen och projekteringen samt utförandet, så kan det avtalas om att uppdragstagaren ska ta över byggherrens arbetsmiljöansvar i motsvarande delar, dvs. hela ansvaret för de uppgifter som framgår av 3 kap. 6 § jämförd med 3 kap. 7 a, b och e §§ samt skyldigheter rörande förhandsanmälan, arbetsmiljöplan och annan dokumentation som får meddelas genom föreskrifter enligt 4 kap. 8 §, allt från det att uppdragstagaren kommer in i bilden. Om uppdragsavtalet rörande arbetet avser endast utförandet av arbetet kan byggherrens arbetsmiljöansvar överlåtas endast i de delar som motsvarar detta arbete, dvs. ansvaret enligt 3 kap. 6 § jämförd med 3 kap. 7 b § och skyldigheter att anpassa arbetsmiljöplan och annan dokumentation varom föreskrifter får meddelas med stöd av 4 kap. 8 §.

I *andra stycket* finns en särregel för konsumentförhållanden; byggherrens ansvar går i sådana förhållanden automatiskt över på uppdragstagaren om inte annat skriftligen avtalats. I övrigt gäller samma förutsättningar som enligt första stycket.

I den praktiska tillämpningen med övervakning bör Arbetsmiljöverket mot bakgrund av ovanstående kunna utgå från att en totalentreprenör eller en generalentreprenör har ett sådant självständigt ansvar att för byggherrens räkning ansvara för arbetet som krävs enligt första stycket 1. Skulle diskussion uppstå om saken är det dock upp till byggherren att visa att det verkligen är på det sättet. Byggherren måste också visa att det föreligger ett sådant avtal om ansvarsöverlåtelse som avses i första stycket 2, om det inte är ett konsumentförhållande. Om det inte visas att erforderliga avtal finns ligger ansvaret kvar enligt lagens huvudregler, dvs. normalt på byggherren. Det bör ställas höga krav på klarhet i avtals-

handlingarna. Arbetsmiljöverket ska kunna snabbt och enkelt vända sig mot den som är ansvarig.

Om ansvaret inte har gått över på uppdragstagaren ligger uppgifterna enligt 6 § i sin helhet kvar på byggherren.

Att Arbetsmiljöverket i vissa fall kan flytta ansvaret mellan byggherren och uppdragstagaren i båda riktningarna framgår av 7 kap. 6 §.

Paragrafen genomför artikel 2 c i byggplatsdirektivet samt de artiklar som nämnts i kommentaren till 3 kap. 6 §.

3 kap. 7 d §

Paragrafen behandlar samordningsansvaret på gemensamma arbetsställen och motsvarar nuvarande 3 kap. 7 § första–fjärde styckena, som justerats i sak endast på följande sätt.

Byggherrens samordningsansvar har brutits ut ur första stycket och reglerna om detta ingår i stället i redan kommenterade 3 kap. 6 § och 7 a och 7 b §§.

I övrigt har texten endast justerats redaktionellt och språkligt. Begreppet ”ansvarig för samordning av åtgärder till skydd mot hälsa och olycksfall” har ersatts med ”ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor”. Ordet ”arbetar” i nuvarande andra stycket har bytts ut mot uttrycket ”bedriver verksamhet” vilket i övrigt används i arbetsmiljölagen med syftning på arbetsgivare men även entreprenörer som bedriver verksamhet på arbetsstället utan anställda. Reglerna ska alltså tillämpas på samma sätt som i dag med beaktande av att de inte längre gäller byggnads- eller anläggningsarbete, jfr avsnitt 8.1.

3 kap. 7 e §

Paragrafen behandlar den speciella situationen när byggnads- eller anläggningsarbete utgör gemensamt arbetsställe med annan verksamhet på arbetsställe som avses 3 kap. 7 d §, och har behandlats i avsnitt 8.2.

Första stycket klargör att reglerna om byggnads- eller anläggningsarbete gäller det arbetet och att reglerna om samordningsansvar i 3 kap. 7 d § gäller för den övriga verksamheten.

Andra stycket klargör att den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor enligt 7 d § ska i syfte att åstadkomma tillfredställande skyddsförhållanden se till att samråd kommer till stånd med den som har utsetts till byggarbetsmiljösamordnare.

3 kap. 7 f §

Paragrafen behandlar skyldigheterna enligt arbetsmiljölagen för dem som bedriver verksamhet eller arbetar på ett gemensamt arbetsställe, bl.a. skyldigheten att följa anvisningar från en byggarbetsmiljösamordnare. Paragrafen har kort behandlats i kapitel 9.

Första och andra styckena, som tar sikte på dem som bedriver verksamhet på arbetsstället, dvs. arbetsgivare och egenföretagare, men inte arbetstagare, motsvarar nuvarande 3 kap. 6 § med endast några redaktionella justeringar. Det gäller bl.a. ett förtydligande i första stycket att

skyldigheterna gäller när de som bedriver verksamhet gör det i tidsmässig anslutning till varandra. Någon ändring i sak avses inte utan detta är endast ett förtydligande som föranleds av att artikel 6 d i byggplatsdirektivet uttryckligen talar om samarbetet mellan arbetsgivare som avlöser varandra på samma byggarbetsplats, dvs. bedriver verksamhet i tidsmässig anslutning till varandra, vilken föreskrift har en koppling till förevarande paragraf, jfr 3 kap. 7 b § första stycket 5.

Tredje stycket gäller skyldigheterna för dem som bedriver verksamhet eller arbetar på det gemensamma arbetsstället att följa anvisningar. Regeln motsvarar nuvarande 3 kap. 7 § sista stycket med följande justeringar och tillägg.

Den nuvarande formuleringen ”övriga arbetsgivare” har ersatts med ”de som bedriver verksamhet” vilket i övrigt används i arbetsmiljölagen och syftar på arbetsgivare men även entreprenörer som bedriver verksamhet på arbetsstället utan anställda.

I regeln har lagts till att de som bedriver verksamhet och arbetar på det gemensamma arbetsstället ska följa anvisningar från en byggarbetsmiljösamordnare. Denna regel genomför artiklarna 9 b, 10.1 b och 10.2 b i byggplatsdirektivet.

3 kap. 7 g §

Paragrafen behandlar ansvaret för dem som tillverkar monteringsfärdiga byggnader m.m. att vid projekteringen beakta arbetsmiljösynpunkter när det gäller såväl byggskedet som det framtida brukandet samt att se till att olika delar av projekteringen samordnas. Bestämmelsen motsvarar nuvarande 3 kap. 14 § första stycket andra meningen som endast ändrats redaktionellt. Bestämmelsen har en koppling till byggnads- och anläggningsarbete, men avser snarare ett slags produktansvar och har därför placerats sist i raden av de nya bestämmelserna i 3 kap. arbetsmiljölagen och ansluter därmed till befintliga 3 kap. 8–10 §§ vilka rör just produktansvar.

4 kap. 8 §

Paragrafen rör bemyndigande för regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om anmälan, handlingar m.m. Paragrafen som har justerats språkligt har behandlats i avsnitt 5.6. Paragrafen har samma innebörd som i dag och justeringarna innebär att det uttryckligen preciseras att bemyndigandet omfattar bland annat sådana skyldigheter rörande förhandsanmälan, arbetsmiljöplan och annan dokumentation som framgår av byggplatsdirektivet i dels artiklarna 3.2 och 3.3, dels artiklarna 5 b, 5 c och artikel 6 c jämförda med artikel 7.1.

Vidare har bemyndigandebestämmelsen moderniserats bland annat på så sätt att det inte i lagen slås fast vilken myndighet som är tillsynsmyndighet.

7 kap. 6 §

Av *första stycket* framgår att Arbetsmiljöverket kan utse ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor på s.k. annat gemensamt arbetsställe än för byggnads- eller anläggningsarbete, där lagen inte automatiskt utpekar vem som har ansvaret. Regeln motsvarar vad som gäller i dag.

Andra stycket handlar om Arbetsmiljöverkets möjlighet att flytta över skyddsansvaret från en aktör till en annan på arbetsställen utom för byggnads- eller anläggningsarbete. Regeln motsvarar vad som gäller i dag.

Tredje stycket handlar om möjligheten att flytta över arbetsmiljöansvaret mellan byggherren och en av denna utsedd uppdragstagare i båda riktningarna. Regeln i detta stycke har behandlats i avsnitt 10.1.

7 kap. 7 §

Paragrafen handlar, liksom i dag, om Arbetsmiljöverkets tillsyn genom förelägganden eller förbud. Systemet ska gälla på samma sätt som i dag även rörande de regler som nu föreslås, jfr avsnitt 10.2.

14.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

5 §

Till följd av ändringarna i 3 kap. arbetsmiljölagen som kommenterats ovan har nuvarande hänvisningen till 3 kap. 7–13 §§ ersatts med en hänvisning till 3 kap. 6–13 §§. Se avsnitt 11.1.

14.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program

7 §

Till följd av ändringarna i 3 kap. arbetsmiljölagen som kommenterats ovan har nuvarande hänvisningen till 3 kap. 7–14 §§ ersatts med en hänvisning till 3 kap. 6–13 §§. Se avsnitt 11.1.

14.4 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

4 kap. 6 §

Till följd av ändringarna i 3 kap. arbetsmiljölagen som kommenterats ovan har nuvarande hänvisningen till 3 kap. 7–14 §§ ersatts med en hänvisning till 3 kap. 6–13 §§. Se avsnitt 11.1.

14.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten

2 §

Till följd av ändringarna i 3 kap. arbetsmiljölagen som kommenterats ovan har nuvarande hänvisningen till 3 kap. 6 § ersatts med en hänvisning till 3 kap. 7 f § första och andra styckena. Se avsnitt 11.2.

Rådets direktiv 92/57/EEG av den 24 juni 1992 om minimikrav för säkerhet och hälsa på tillfälliga eller rörliga byggarbetsplatser (åttonde särdirektivet enligt artikel 16.1 i direktiv 89/391/EEG)

Samordning – genomförande av EG:s byggplatsdirektiv

I detta kapitel redovisas de förslag som hänger samman med uppdraget att genomföra EG:s byggplatsdirektiv på ett tydligare sätt. Vidare behandlas uppdraget att se över reglerna om samordningsansvar vid ombyggnad på befintliga arbetsställen och på arbetsställen med stor geografisk utsträckning.

Förslagen innebär att 3 kap. AML utökas med nya bestämmelser om byggnads- och anläggningsarbete, i huvudsak enligt följande. En definition av byggherre ges i lagen. Samtidigt föreskrivs att en byggherres ansvar enligt arbetsmiljölagen under vissa förutsättningar kan gå över på en uppdragstagare som fått i uppdrag att för byggherrens räkning ansvara för projekteringen och planeringen eller för genomförandet av ett byggnads- eller anläggningsarbete. Bestämmelserna i 3 kap. anpassas till byggplatsdirektivets begrepp projektering *och planering*. Vidare klargörs att byggherren vid alla byggnads- eller anläggningsarbeten skall utse en eller flera arbetsmiljösamordnare, om byggherren inte själv tar på sig den rollen. Arbetsmiljösamordnare skall finnas för såväl projekteringen och planeringen som för genomförandet.

Även reglerna om samordning av arbetsmiljöfrågor vid annan verksamhet än byggnads- och anläggningsarbete ändras i vissa hänseenden, bl.a. på så sätt att ansvaret för samordningen inte skall kunna överlåtas med befriande verkan. Vidare föreslås en särskild bestämmelse om ansvar för samordning då byggnads- eller anläggningsarbete utförs på ett befintligt fast driftsställe.

Förslag till
lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160)

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

7 §

Med byggherren avses i denna lag den för vars räkning ett byggnads- eller anläggningsarbete utförs. När byggherren ger någon annan i uppdrag att för byggherrens räkning ansvara för projekteringen och planeringen eller för genomförandet av ett byggnads- eller anläggningsarbete, får parterna avtala om att vad som nedan sägs om byggherren i stället ska gälla för uppdragstagaren. Om konsumenttjänstlagen (1985:716) gäller för ett sådant uppdrag, ska vad som nedan sägs om byggherren i stället gälla för uppdragstagaren, om inte parterna avtalar något annat.

8 §

Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete skall vid projekteringen se till att arbetsmiljösynpunkter, avseende såväl byggskedet som det framtida brukandet, beaktas och att olika delar av projekteringen samordnas. Den som tillverkar monteringsfärdiga byggnader eller anläggningar skall på samma sätt se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas vid projekteringen.

Byggherren ska vid projekteringen och planeringen av byggnads- eller anläggningsarbete se till att arbetsmiljösynpunkter, avseende såväl byggskedet som det framtida brukandet, beaktas. Den som tillverkar monteringsfärdiga byggnader eller anläggningar ska på samma sätt se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas vid projekteringen.

Även arkitekter, konstruktörer och andra som medverkar vid projekteringen, ska inom ramen för sina uppdrag se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas.

9 §

Byggherren skall i den utsträckning som regeringen eller, efter regeringens bestämmande, Arbetsmiljöverket föreskriver lämna en förhandsanmälan till Arbetsmiljöverket samt se till att en arbetsmiljöplan upprättas.

10 §

Byggherren är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor under projekteringen och planeringen samt under genomförandet av ett byggnads- eller anläggningsarbete. Byggherren kan själv åta sig uppgiften som arbetsmiljösamordnare. I annat fall ska byggherren för projekteringen och planeringen samt för genomförandet utse en eller flera arbetsmiljösamordnare.

Det förhållandet att byggherren har utsett en eller flera arbetsmiljösamordnare befriar inte byggherren från ansvar för de uppgifter som samordnaren sköta.

11 §

Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete är ansvarig för samordning av åtgärder till skydd mot ohälsa och olycksfall på gemensamt arbetsställe för verksamheten. Om fast driftsställe är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter, har den som råder över arbetsstället motsvarande ansvar. Om ett fartyg är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter är redaren ansvarig för samordning av åtgärder mot ohälsa och olycksfall. Har ett fartyg tagits in på ett varv i Sverige, vilar dock i stället ansvaret på den som svarar för varvsdriften. Ansvaret för samordning av skyddsåtgärder som föranleds av

Om ett fast driftsställe är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter, är den som råder över arbetsstället ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor. Om ett arbetsställe för byggnads- eller anläggningsarbete utgör gemensamt arbetsställe med annan verksamhet på ett fast driftsställe, är dock byggherren ansvarig för samordningen enligt 10 § i fråga om byggnads- och anläggningsarbetena. Dessa ansvariga ska i den utsträckning som behövs samråda med varandra.

Om ett fartyg är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter är redaren ansvarig för samord-

att ett fartyg är under lastning eller lossning i en svensk hamn åvilar den arbetsgivare som har ansvaret för detta arbete.

*Ansvar*et för samordningen enligt första stycket kan överlåtas till någon av dem som bedriver arbete på arbetsstället eller, i fråga om lastning och lossning av ett fartyg i svensk hamn, på hamnen eller redaren.

I fråga om annat gemensamt arbetsställe än som avses i första stycket kan de som bedriver arbete där överenskomma att en av dem skall ha ansvaret för samordningen.

Den som har ansvar enligt denna paragraf skall se till att

1. arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall samordnas på det gemensamma arbetsstället,

2. arbete tidsplaneras på det sätt som behövs för att förebygga risker för ohälsa och olycksfall till följd av att olika verksamheter pågår på arbetsstället,

3. allmänna skyddsanordningar inrättas och underhålls och allmänna skyddsregler för arbetsstället utfärdas,

4. ansvaret för de speciella skyddsanordningar som kan behövas för ett visst eller vissa arbeten klargörs, och

5. personalutrymmen och sanitära anordningar inrättas på arbetsstället i behövlig omfattning.

Övriga arbetsgivare och de som arbetar på det gemensamma arbetsstället skall följa de anvis-

ningen av arbetsmiljöfrågor. Har ett fartyg tagits in på ett varv i Sverige, vilar dock i stället ansvaret på den som svarar för varvsdriften. Ansvaret för samordning av skyddsåtgärder som föranleds av att ett fartyg är under lastning eller lossning i en svensk hamn åvilar den arbetsgivare som har ansvaret för detta arbete.

I fråga om annat gemensamt arbetsställe än som avses i första och andra styckena kan de som bedriver arbete där överenskomma att en av dem ska ha ansvaret för samordningen.

Den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor avseende annan verksamhet än byggnads- eller anläggningsarbete ska se till att

1. arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall samordnas på det gemensamma arbetsstället,

2. arbete tidsplaneras på det sätt som behövs för att förebygga risker för ohälsa och olycksfall till följd av att olika verksamheter pågår på arbetsstället,

3. allmänna skyddsanordningar inrättas och underhålls och allmänna skyddsregler för arbetsstället utfärdas,

4. ansvaret för de speciella skyddsanordningar som kan behövas för ett visst eller vissa arbeten klargörs, och

5. personalutrymmen och sanitära anordningar inrättas på arbetsstället i behövlig omfattning.

12 §

Arbetsgivare och de som arbetar på ett gemensamt arbetsställe skall följa de anvisningar som den ansvarige för samordningen av arbetsmiljöfrågor eller arbetsmiljösamordnaren lämnar.

7 kap.

6 §

Om det på ett gemensamt arbetsställe inte finns någon som *har samordningsansvar* enligt 3 kap. 7 §, kan Arbetsmiljöverket bestämma vem som *skall* ha ett sådant ansvar. När det finns särskilda skäl kan Arbetsmiljöverket bestämma att någon annan än den som har ansvaret enligt nämnda *paragraf skall* vara *samordningsansvarig*.

Vid tillämpning av första stycket *skall samordningsansvaret* läggas på den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete på det *gemensamma arbetsstället* eller på någon av dem som driver verksamhet där.

Om det på ett gemensamt arbetsställe inte finns någon som *är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor* enligt 3 kap. 10 eller 11 §, kan Arbetsmiljöverket bestämma vem som ska ha ett sådant ansvar. När det finns särskilda skäl kan Arbetsmiljöverket bestämma att någon annan än den som har ansvaret enligt nämnda *paragrafer ska* vara *ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor*.

Vid tillämpning av första stycket *ska ansvaret för samordningen av arbetsmiljöfrågor* läggas antingen på byggherren, sådan uppdrags-tagare som avses i 3 kap. 7 § eller på någon av dem som driver verksamhet på det *gemensamma arbetsstället*.

7 §

Arbetsmiljöverket får gentemot den som har skyddsansvar enligt 3 kap. 2–12 och 14 §§, 5 kap. 3 § första stycket eller 6 § i detta kapitel meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen *skall* efterlevas.

I beslut om föreläggande eller förbud kan Arbetsmiljöverket sätta ut vite.

Om någon inte vidtar en åtgärd som åligger honom enligt ett föreläggande, får Arbetsmiljöverket förordna om rättelse på hans bekostnad.

Arbetsmiljöverket får gentemot den som har skyddsansvar enligt 3 kap. 2–17 och 19 §§, 5 kap. 3 § första stycket eller 6 § i detta kapitel meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen *ska* efterlevas.

Om ett föreläggande har meddelats beträffande någon åtgärd till vilken det krävs bygglov, rivningslov eller marklov enligt plan- och bygglagen (1987:10) men sådant lov inte beviljas, upphör föreläggandet att gälla såvitt avser åtgärden. Bilaga 3

Förteckning över remissinstanser (SOU 2007:43)

Bilaga 4

Efter remiss har yttranden inkommit från:

Göta hovrätt

Justitiekanslern

Åklagarmyndigheten

Socialstyrelsen

Arbetsdomstolen

Arbetsmarknadsstyrelsen (numera Arbetsförmedlingen)

Arbetsmiljöverket

Boverket

Konkurrensverket

Verket för Näringslivsutveckling

ILO-kommittén

Landsorganisationen i Sverige

Tjänstemännens Centralorganisation

Sveriges Akademikers Centralorganisation

Svenskt Näringsliv

Arbetsgivarverket

Sveriges Kommuner och Landsting

Företagarna

Kommunala Företagens Samorganisation

Kooperationens Förhandlingsorganisation (numera Arbetsgivar-
föreningen KFO)

Fastighetsägarna Sverige

ByggherreForum (numera Byggherrarna)

Näringslivets regelnämnd

HSB Produktion AB

Denna promemoria innehåller förslag om ett bättre genomförande av EG:s bygghlagsdirektiv 92/57/EEG, bl.a. mot bakgrund av ett av Europeiska kommissionen initierat, alltjämt pågående överträdelseärendet. Förslagen bygger vidare på det arbete som utfördes av Utredningen om arbetsmiljölagen (SOU 2007:43) vars förslag omarbetats av en arbetsgrupp inom Arbetsmarknadsdepartementet.

Förslagen i promemorian innebär i huvudsak följande. Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete (byggherren) ska beakta arbetsmiljösynpunkter under varje skede av planeringen och projekteringen samt utse en lämplig byggarbetsmiljösamordnare dels för planering och projektering, dels för utförande av arbetet. Byggherren ska också, om inte annat följer av särskilda föreskrifter, se till att det görs en förhandsanmälan, upprättas en arbetsmiljöplan samt utarbetas viss annan dokumentation m.m. Byggarbetsmiljösamordnarnas uppgifter anges i lagen, varav också framgår att både samordnarna och byggherren har ett ansvar för att uppgifterna blir utförda. Byggherrens arbetsmiljöansvar kan gå över till en självständig uppdragstagare, i princip en total- eller generalentreprenör, men endast om denne verkligen tar över ansvaret. Arbetsmiljöverket kan, om det finns särskilda skäl, flytta ansvaret mellan uppdragstagaren och byggherren. Om byggnads- eller anläggningsarbete utgör gemensamt arbetsställe med annan verksamhet, det kan vara på ett fast driftsställe eller något annat gemensamt arbetsställe där det bedrivs byggnads- eller anläggningsarbete, sker en uppdelning av arbetsmiljöansvaret mellan byggarbetsmiljösamordnaren och den som är ansvarig för samordningen för arbetsmiljöfrågorna på det andra arbetsstället, och dessa ansvariga ska samråda och gemensamt verka för att åstadkomma tillfredsställande skyddsförhållanden. De som bedriver verksamhet eller arbetar på ett gemensamt arbetsställe för byggnads- eller anläggningsarbete ska följa anvisningarna från en byggarbetsmiljösamordnare. På arbetsstället ska det genom anslag eller på annat lämpligt sätt tillkännagivas vem eller vilka som är byggarbetsmiljösamordnare. De nya reglerna som medför en viss omstrukturering av paragraferna i 3 kap. arbetsmiljölagen medför också några följdändringar i andra författningar som hänvisar till reglerna i det kapitlet. Samtliga de nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 2009.

Sammantaget rör det sig om så stora förändringar i jämförelse med utredningens förslag att remissinstanserna bör få tillfälle att på nytt lämna synpunkter på det som föreslås.

Förslag till lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160)

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om arbetsmiljölagen (1977:1160) dels att 3 kap. 14 § ska upphävas, dels att nuvarande 3 kap. 7 § ska betecknas 3 kap. 6 §, dels att den nya 3 kap. 6 § samt 7 kap. 6 och 7 §§ ska ha följande lydelse, dels att det ska införas åtta nya paragrafer, 3 kap. 7–7 g §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

6 §²

Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete är ansvarig för samordning av åtgärder till skydd mot ohälsa och olycksfall på gemensamt arbetsställe för verksamheten. Om fast driftsställe är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter, har den som råder över arbetsstället motsvarande ansvar. Om ett fartyg är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter är redaren ansvarig för samordning av åtgärder mot ohälsa och olycksfall. Har ett fartyg tagits in på ett varv i Sverige, vilar dock stället ansvaret på den som svarar för varvsdriften. Ansvaret för samordning av skyddsåtgärder som föranleds av att ett fartyg är under lastning eller lossning i en svensk hamn åvilar den arbetsgivare som har ansvaret för detta arbete.

Ansvaret för samordningen enligt första stycket kan överlåtas till någon av dem som bedriver arbete på arbetsstället eller, i fråga om lastning och lossning av

Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete (byggherren) ska under varje skede av planeringen och projekteringen se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas avseende såväl byggskedet som det framtida brukandet.

Byggherren ska se till att det finns en lämplig byggarbetsmiljösamordnare dels för planering och projektering av arbetet med de uppgifter som anges i 7 a §, dels för utförande av arbetet med de uppgifter som anges i 7 b och 7 e §§. Byggherren kan utse sig själv eller annan till byggarbetsmiljösamordnare. Att byggherren utser annan sig själv till samordnare befriar dock inte byggherren från ansvar för de uppgifter som samordnaren ska sköta.

Byggherren ska också, om inte annat följer av föreskrifter som har meddelats med stöd av 4 kap. 8 eller 10 §§, se till

1. att det innan arbetet påbörjas lämnas en förhandsanmälan till

¹ Jfr rådets direktiv 92/57/EEG av den 24 juni 1992 om minimikrav för säkerhet och hälsa på tillfälliga eller rörliga byggarbetsplatser (åttonde särdirektivet enligt artikel 16.1 i direktiv 89/391/EEG) (EGT L 245, 26.8.1992, s. 6, Celex 31992L0057).

² Senaste lydelse av tidigare 7 § 2003:365.

ett fartyg i svensk hamn, på hamnen eller redaren.

I fråga om annat gemensamt arbetsställe än som avses i första stycket kan de som bedriver arbete där överenskomma att en av dem skall ha ansvar för samordningen.

Den som har ansvar enligt denna paragraf skall se till att

1. arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall samordnas på det gemensamma arbetsstället,

2. arbete tidsplaneras på det sätt som behövs för att förebygga risker för ohälsa och olycksfall till följd av att olika verksamheter pågår på arbetsstället,

3. allmänna skyddsanordningar inrättas och underhålls och allmänna skyddsregler för arbetsstället utfärdas,

4. ansvaret för de speciella skyddsanordningar som kan behövas för ett visst eller vissa arbeten klargörs, och

5. personalutrymmen och sanitära anordningar inrättas på arbetsstället i behövlig omfattning.

Övriga arbetsgivare och de som arbetar på det gemensamma arbetsstället skall följa de anvisningar som den samordningsansvarige lämnar.

Arbetsmiljöverket, att en kopia av förhandsanmälan finns uppsatt väl synlig på arbetsstället, och att förhandsanmälan vid behov uppdateras,

2. att det innan arbetsstället etableras upprättas en arbetsmiljöplan och att denna vid behov anpassas, samt

3. att det utarbetas en särskild, till arbetets art avpassad dokumentation med relevant information om arbetsmiljöfrågor som ska beaktas vid efterföljande arbeten och vid behov anpassas.

7 §

Under varje skede av planeringen och projekteringen av ett byggnads- eller anläggningsarbete ska arkitekter, konstruktörer och andra som medverkar, inom ramen för sina uppdrag, se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas avseende såväl byggskedet som det framtida brukandet.

7 a §

Byggarbetsmiljösamordnaren som har utsetts enligt 6 § för planering och projektering av ett byggnads- eller anläggningsarbete, ska samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler som ska iakttas under varje skede av planeringen och projekteringen, särskilt då frågor om planeringen av arbetsmoment som ska utföras samtidigt eller efter varandra avgörs och vid beräkningen av tidsåtgången för sådana moment. Därvid ska beaktas sådana handlingar som avses i 6 § tredje stycket 2 och 3.

Samordnaren enligt denna paragraf ska, om inte annat följer av föreskrifter som har meddelats med stöd av 4 kap. 8 eller 10 §§, se till att det upprättas en sådan arbetsmiljöplan som avses i 6 § tredje stycket 2 samt att det utarbetas en sådan annan dokumentation som avses i 6 § tredje stycket 3.

7 b §

Byggarbetsmiljösamordnaren som har utsetts enligt 6 § för utförande av ett byggnads- eller anläggningsarbete ska

1. samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler då tekniska eller organisatoriska frågor om planeringen av arbetsmoment som ska utföras samtidigt eller efter varandra avgörs och vid beräkningen av tidsåtgången för sådana moment,

2. samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler för att säkerställa att den eller de som bedriver verksamhet på arbetsstället tillämpar dessa regler på ett systematiskt sätt samt följer en sådan arbetsmiljöplan som avses i 6 § tredje stycket 2,

3. samordna åtgärder för att kontrollera att byggnads- eller anläggningsarbetet utförs på ett korrekt sätt,

4. vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att endast behöriga personer ges tillträde till arbetsstället, samt

5. organisera de uppgifter som enligt 3 kap. 7 f § ankommer på dem som bedriver verksamhet på ett gemensamt arbetsställe.

Samordnaren enligt denna paragraf ska också se till att det genomförs nödvändiga anpassningar av sådana handlingar som avses i 6 § tredje stycket 2 och 3.

7 c §

Vad som sägs om byggherren i 6 § ska i stället gälla en av byggherren anlita uppdragstagare i den mån

1. denne har fått i uppdrag att för byggherrens räkning självständigt ansvara för planering och projektering eller utförande av arbetet, och

2. byggherren och uppdragstagaren skriftligen har avtalat om att byggherrens uppgifter som avses i 6 §, i de delar som motsvarar uppdraget enligt punkten 1, i stället ska gälla för uppdragstagaren.

Om konsumenttjänstlagen (1985:716) ska tillämpas på uppdraget enligt första stycket 1, ska dock det som sägs i 6 §, i de delar som motsvarar uppdraget, gälla för uppdragstagaren om inte byggherren och uppdragstagaren skriftligen har avtalat om att det i stället ska gälla för byggherren.

7 d §

Om ett fast driftsställe är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter, är den som råder

över arbetsstället ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor. Om ett fartyg är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter är redaren ansvarig för samordningen. Har ett fartyg tagits in på ett varv i Sverige, vilar dock i stället ansvaret på den som svarar för varvsdriften. Ansvaret för samordning av skyddsåtgärder som föranleds av att ett fartyg är under lastning eller lossning i en svensk hamn åvilar den arbetsgivare som har ansvaret för detta arbete.

Ansvaret för samordningen enligt första stycket kan överlåtas till någon som bedriver verksamhet på arbetsstället eller, i fråga om lastning eller lossning av ett fartyg i svensk hamn, på hamnen eller redaren.

I fråga om annat gemensamt arbetsställe än som avses i första stycket, utom arbetsställe för byggnads- eller anläggningsarbete, kan de som bedriver verksamhet där överenskomma att en av dem skall ha ansvar för samordningen.

Den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor enligt denna paragraf ska se till att

1. arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall samordnas på det gemensamma arbetsstället,

2. arbete tidsplaneras på det sätt som behövs för att förebygga risker för ohälsa och olycksfall till följd av att olika verksamheter pågår på arbetsstället,

3. allmänna skyddsanordningar inrättas och underhålls och allmänna skyddsregler för arbetsstället utfärdas,

4. ansvaret för de speciella skyddsanordningar som kan behövas för ett visst eller vissa arbeten klagörs, och

5. personalutrymmen och sanitära anordningar inrättas på arbetsstället i behövlig omfattning. Bilaga 6

7 e §

Om byggnads- eller anläggningssarbete utgör gemensamt arbetsställe med annan verksamhet som bedrivs på ett fast driftställe eller på ett annat arbetsställe som avses i 7 d §, tillämpas 6–7 c §§ i fråga om byggnads- eller anläggningsarbetet och 7 d § i fråga om den övriga verksamheten.

Den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor enligt 7 d § och den byggarbetsmiljösamordnare som har utsetts enligt 6 § för utförandet av arbetet ska samråda och gemensamt verka för att åstadkomma tillfredsställande skyddsförhållanden.

7 f §

De som samtidigt, eller i tidsmässig anslutning till varandra, bedriver verksamhet på ett gemensamt arbetsställe, ska samråda och gemensamt verka för att åstadkomma tillfredsställande skyddsförhållanden.

Var och en av dem ska se till att den egna verksamheten och anordningarna på det gemensamma arbetsstället inte medför att någon som arbetar där utsätts för risk för ohälsa eller olycksfall.

De som bedriver verksamhet eller arbetar på det gemensamma arbetsstället ska följa anvisningar från en byggarbetsmiljösamordnare i fråga om byggnads- eller anläggningsarbete och från den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor i övriga fall.

7 g §

Den som tillverkar monteringsfärdiga byggnader eller anläggningar ska se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas vid projekteringen avseende såväl byggskedet som det framtida brukandet.

7 kap.

6 §³

Om det på ett gemensamt arbetsställe *inte finns någon som har samordningsansvar enligt 3 kap. 7 §, kan Arbetsmiljöverket bestämma vem som skall ha ett sådant ansvar.* När det finns särskilda skäl *kan* Arbetsmiljöverket bestämma att någon annan än den som har ansvaret enligt nämnda paragraf skall vara samordningsansvarig.

Vid tillämpning av första stycket skall samordningsansvaret läggas på den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete på det gemensamma arbetsstället eller på någon av dem som driver verksamhet där.

Om det på ett gemensamt arbetsställe *som avses i 3 kap. 7 d § tredje stycket inte finns någon som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor, får Arbetsmiljöverket bestämma att någon av dem som bedriver verksamhet där ska ha sådant ansvar.*

När det finns särskilda skäl *får* Arbetsmiljöverket bestämma att ansvaret för samordningen av arbetsmiljöfrågor *i fall som avses i 3 kap. 7 d § första–tredje stycket ska flyttas över till någon av dem som bedriver verksamhet på det gemensamma arbetsstället.*

I fråga om ansvaret för arbetsmiljöfrågor vid byggnads- eller anläggningsarbete enligt 6 § får Arbetsmiljöverket om det finns särskilda skäl flytta över detta ansvar

1. från en uppdragstagare till en byggherre i fall som avses i 7 c §, eller

2. från en byggherre till en uppdragstagare i den mån det föreligger ett sådant uppdrag som avses i 7 c § första stycket 1.

7 §⁴

Arbetsmiljöverket får gentemot den som har skyddsansvar enligt 3 kap. 2–12 och 14 §§, 5 kap. 3 §

Arbetsmiljöverket får gentemot den som har skyddsansvar enligt 3 kap. 2–12 §§, 5 kap. 3 § första

³ Senaste lydelse 2000:764.

⁴ Senaste lydelse 2000:764. Ändringar i paragrafen föreslås i prop. 2007/08:80.

första stycket eller 6 § i detta kapitel meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen skall efterlevas.

I beslut om föreläggande eller förbud kan Arbetsmiljöverket sätta ut vite.

Om någon inte vidtar en åtgärd som åligger honom enligt ett föreläggande, får Arbetsmiljöverket förordna om rättelse på hans bekostnad.

Om ett föreläggande har meddelats beträffande någon åtgärd till vilken det krävs bygglov, rivningslov eller marklov enligt plan- och bygglagen (1987:10) men sådant lov inte beviljas, upphör föreläggandet att gälla såvitt avser åtgärden.

stycket eller 6 § i detta kapitel meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska efterlevas.

Om någon inte följer ett föreläggande får Arbetsmiljöverket bestämma att rättelse ska ske på dennes bekostnad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

Förslag till lag om ändring i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. att 5 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Utlänningar som deltar i verksamhet som avses i 4 § *skall* inte anses som arbetstagare.

De *skall* dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1–9 §§, 3 kap. 1–4 och 7–13 §§, 4 kap. 1–4 och 8–10 §§, 5 kap. 1–3 §§ samt 7–9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160).

Därvid *skall* vad i arbetsmiljölagen sägs om arbetsgivare gälla den som svarar för den verksamhet i vilken utlänningen deltar.

Utlänningar som deltar i verksamhet som avses i 4 § *ska* inte anses som arbetstagare.

De *ska* dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1–9 §§, 3 kap. 1–4 och 6–13 §§, 4 kap. 1–4 och 8–10 §§, 5 kap. 1–3 §§ samt 7–9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160).

Därvid *ska* vad i arbetsmiljölagen sägs om arbetsgivare gälla den som svarar för den verksamhet i vilken utlänningen deltar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

Förslag till lag om ändring i lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program att 7 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §⁵

Den som tar del av ett arbetsmarknadspolitiskt program *skall* inte anses som arbetstagare om inte programmet gäller en anställning med anställningsstöd eller lönebidrag, skyddat arbete, trygghetsanställning, reguljärt arbete inom ramen för jobb- och utvecklingsgarantin, jobbgarantin för ungdomar eller en anställning med särskilt stöd för introduktion och uppföljning (SIUS).

När ett program bedrivs på en arbetsplats *skall* den som tar del av programmet dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av följande regler i arbetsmiljölagen (1977:1160):

- 2 kap. 1–9 §§ om arbetsmiljöns beskaffenhet,
- 3 kap. 1–4 och 7–14 §§ om allmänna skyldigheter,
- 4 kap. 1–4 och 8–10 §§ om bemyndiganden,
- 5 kap. 1 och 3 §§ om minderåriga,
- 7 kap. om tillsyn,
- 8 kap. om påföljder, och
- 9 kap. om överklagande.

Vad som i arbetsmiljölagen sägs om arbetsgivare *skall* gälla den som har upplåtit en arbetsplats för programverksamhet.

Den som tar del av ett arbetsmarknadspolitiskt program *ska* inte anses som arbetstagare om inte programmet gäller en anställning med anställningsstöd eller lönebidrag, skyddat arbete, trygghetsanställning, reguljärt arbete inom ramen för jobb- och utvecklingsgarantin, jobbgarantin för ungdomar eller en anställning med särskilt stöd för introduktion och uppföljning (SIUS).

När ett program bedrivs på en arbetsplats *ska* den som tar del av programmet dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av följande regler i arbetsmiljölagen (1977:1160):

- 2 kap. 1–9 §§ om arbetsmiljöns beskaffenhet,
- 3 kap. 1–4 och 6–13 §§ om allmänna skyldigheter,
- 4 kap. 1–4 och 8–10 §§ om bemyndiganden,
- 5 kap. 1 och 3 §§ om minderåriga,
- 7 kap. om tillsyn,
- 8 kap. om påföljder, och
- 9 kap. om överklagande.

Vad som i arbetsmiljölagen sägs om arbetsgivare *ska* gälla den som har upplåtit en arbetsplats för programverksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

⁵ Senaste lydelse 2007:809.

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453) att 4 kap. 6 ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagna lydelse

4 kap.

6 §

Den som deltar i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet enligt 4 § skall därvid inte anses som arbetstagare. I den utsträckning den enskilde utför uppgifter som stämmer överens med eller till sin art liknar sådant som vanligen utförs vid förvärvsarbete, skall han eller hon dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1–9 §§, 3 kap. 1–4 §§ och 7–14 §§, 4 kap. 1–4 §§ och 8–10 §§ samt 7–9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160) och av lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring.

Den som deltar i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet enligt 4 § ska därvid inte anses som arbetstagare. I den utsträckning den enskilde utför uppgifter som stämmer överens med eller till sin art liknar sådant som vanligen utförs vid förvärvsarbete, ska han eller hon dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1–9 §§, 3 kap. 1–4 §§ och 6–13 §§, 4 kap. 1–4 §§ och 8–10 §§ samt 7–9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160) och av lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

Förslag till lag om ändring i lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarmakten

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarmakten att 2 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

2 §⁶
För dem som tjänstgör i utlandsstyrkan *skall* följande bestämmelser i arbetsmiljölagen (1977:1160) gälla även utomlands, om inte tjänstgöringsförhållandena hindrar detta:

- 2 kap. 1–8 §§,
- 3 kap. 1–4, 6 och 12 §§,
- 6 kap. 1–6 §§, 6 a § första stycket första och andra meningarna och andra stycket samt 8 och 9 §§.

Föreslagen lydelse

2 §⁶
För dem som tjänstgör i utlandsstyrkan *ska* följande bestämmelser i arbetsmiljölagen (1977:1160) gälla även utomlands, om inte tjänstgöringsförhållandena hindrar detta:

- 2 kap. 1–8 §§,
- 3 kap. 1–4, 7 f § första och andra stycket samt 12 §§,
- 6 kap. 1–6 §§, 6 a § första stycket första och andra meningarna och andra stycket samt 8 och 9 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

⁶ Senaste lydelse 2003:170.

Förteckning över remissinstanser (Ds 2008:24)

Bilaga 7

Efter remiss har yttranden inkommit från:

Göta hovrätt

Åklagarmyndigheten

Migrationsverket

Socialstyrelsen

Arbetsgivarverket

Boverket

Verket för näringslivsutveckling

Arbetsförmedlingen

Arbetsmiljöverket

ILO-kommittén

Sveriges Kommuner och Landsting

Svenskt Näringsliv

Företagarna

Sveriges Akademikers Centralorganisation

Landsorganisationen i Sverige

Näringslivets Regelnämnd

Byggherrarna

Fastighetsägarna Sverige

HSB Produktion AB

Kommunala Företagens Samorganisation

SABO